

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία

Διπλωματική Εργασία

Η Πνευματική Πατρότητα κατά τον Άγιο Σωφρόνιο του Έσσεξ

Παναγιώτης Μαυραγάνης

Επιβλέπων καθηγητής: Τζουμέρκας Παναγιώτης

Πάτρα, Μάιος 2022

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Η Πνευματική Πατρότητα κατά τον Άγιο Σωφρόνιο του Έσσεξ

Παναγιώτης Μαυραγάνης

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:
Τζουμέρκας Παναγιώτης
Λέκτορας ΑΕΑΘ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:
Πολύκαρπος Καραμούζης
Καθηγητής Κοινωνιολογίας της Θρησκείας
ΠΤΔΕ - Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πάτρα, Μάιος 2022

Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές μου, κύριο Παναγιώτη Τζουμέρκα και τον κύριο Πολύκαρπο Καραμούζη για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση που μου πρόσφεραν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την προσέγγιση του ζητήματος της Πνευματικής Πατρότητας στην θεολογία του αγίου Σωφρονίου Σαχάρωφ (1896-1993). Η έρευνα έχει ως αφετηρία τους κύριους σταθμούς της ζωής και της θεολογικής διαμόρφωσης του αγίου Σωφρονίου, προκειμένου να γίνει αντιληπτό το πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσεται η θεολογία του περί Πνευματικής Πατρότητας. Ακολούθως εξετάζεται η σύνδεσή του με τον πνευματικό του πατέρα άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη, η οποία ήταν η κυριότερη επίδραση όσον αφορά το σύνολο της θεολογία του και ειδικά στο ζήτημα της πνευματικής πατρότητας της οποίας απετέλεσε ζωντανό πρότυπο για τον ίδιο, ενώ ιχνηλατούνται οι θεολογικοί και ποιμαντικοί καρποί αυτής της σχέσης.

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στον άγιο Σωφρόνιο ως πνευματικό πατέρα της Μονής του Τιμίου Προδρόμου του Έσσεξ της Αγγλίας, της οποίας ήταν κτίτωρ και ηγούμενος, μέσα από αναφορά στα περιστατικά ιδρύσεως της Μονής, της δομής και του τυπικού της, του τρόπου εξάσκησης της πνευματικής πατρότητας στους μοναχούς της και του τρόπου με τον οποίον αντιλαμβάνονταν θεολογικά την έννοια της υπακοής. Η πνευματική πατρότητα του ίδιου αναδεικνύει τις θεολογικές αρχές που σχετίζονται με το ζήτημα της υπακοής ως τρόπου με τον οποίον ο άνθρωπος καλείται δι' αυτής να «κενωθεί» και να γίνει «υποστατικός» αναδεικνύοντας βασικές αρχές της θεολογικής του διδασκαλίας για την Αγία Τριάδα. Η εργασία επεξεργάζεται ακόμη τη θεολογία και την ανθρωπολογία της Πνευματικής Πατρότητας, μέσα από την εμπειρία του ίδιου ως πνευματικού πατρός μεγάλου αριθμού ανθρώπων αλλά και με την ανάδειξη της σημασίας και του σκοπού της, που είναι η αναγέννηση των ανθρώπων μέσα στην εκκλησία και μόρφωση μέσα τους της εικόνας του Χριστού.

Λέξεις – Κλειδιά

Πνευματική Πατρότητα, Άγιος Σωφρόνιος Σαχάρωφ, θεολογική διδασκαλία

Spiritual Fatherhood according to Saint Sophrony of Essex

Panagiotis Mavraganis

Abstract

The present study deals with the approach of the matter of Spiritual Fatherhood in the theology of Saint Sophrony Sacharof (1896-1993). The research has as a starting point the main stations of the life and theological molding of Saint Sophrony, so as for the framework within which his theology is developed to be made understandable. Subsequently, the connection with his spiritual father, Saint Siluanos the Athonite is examined. This was the biggest influence as far as his theology as a whole is concerned and especially on the issue of spiritual fatherhood, for which he was a role model for him, himself, while the theological and pastoral fruits of this relationship are been traced.

Consecutively, Saint Sophrony has been addressed as the spiritual father of the Monastery of Saint John the Baptist in Essex, England, whose he was the builder and abbot, through the report of incidents while the Monastery was being built, its structure and rituals, the way of practicing spiritual fatherhood towards its monks and the way that they understood theologically the notion of obedience. His own spiritual fatherhood highlights the theological principles which relate with the issue of obedience as a way with which man is called through it to “empty” himself and become ‘subsistent’, bringing out basic principles of his theological teaching for the Holy Trinity. This dissertation also processes the theology and anthropology of Spiritual Fatherhood, through the experience of him, himself as a spiritual father of a large number of people but also with the promotion of its significance and its objective, which is the regeneration of people in the Church and learning through the image of Christ.

Keywords

Spiritual Fatherhood, Saint Sophrony Sacharof, theological teaching

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vi
Περιεχόμενα	vii
Εισαγωγή.....	1
1. Η Πορεία του αγίου Σωφρονίου. Σταθμοί στη ζωή και τη θεολογία του	4
2. Άγιος Σωφρόνιος και άγιος Σιλουανός, Σχέση Πνευματικής Πατρότητας.....	9
2.1 Η γνωριμία των δύο ανδρών	9
2.2 Η πνευματική υιότητα και μαθητεία του Αγίου Σωφρονίου στον άγιο Σιλουανό....	10
2.3 Οι θεολογικοί καρποί της σχέσης πνευματικής πατρότητας του αγίου Σωφρονίου στον άγιο Σιλουανό	12
2.4 Η πνευματική σχέση των δύο αγίων ως προέκταση στην ποιμαντική διακονία του αγίου Σωφρονίου.....	14
3. Ο άγιος Σωφρόνιος ως πνευματικός πατέρας της Ιεράς Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής του Τιμίου Προδρόμου στο Έσσεξ	18
3.1 Η ίδρυση της Μονής	18
3.2 Η πνευματική συγκρότηση της Μονής και το τυπικό της	19
3.3 Ο άγιος Σωφρόνιος ως πνευματικός της Μονής, το ζήτημα της Υπακοής.....	20
4. Θεολογία και ανθρωπολογία της πνευματικής πατρότητας.....	28
4.1 Προϋποθέσεις πνευματικού πατρός	29
4.2 Προϋποθέσεις πνευματικών τέκνων	31
4.3 Η θεολογική πτυχή και η σημασία της πνευματικής Πατρότητας.....	32
4.4 Εκκλησιαστικός χαρακτήρας πνευματικής πατρότητας	34
4.5 Η προσευχή	36
4.6 Το έργο του πνευματικού και η αποδοχή του	37
4.7 Η ιδιαιτερότητα του κάθε προσώπου: Η Πνευματική Πατρότητα και η Υποστατική αρχή.....	39
4.8 Πνευματική πατρότητα και ασθένεια.....	41
4.9 Ο πνευματικός πατέρας και πνευματικά φαινόμενα των πιστών (οράσεις).....	42
4.10 Η «ενσυναίσθηση του πνευματικού».....	43
Συμπεράσματα	46
Βιβλιογραφικές αναφορές	48
Α. Βιβλία και άρθρα	48
Β. Διαδικτυακές πηγές	49
Γ. Βίντεο.....	50
Δ. Ξενόγλωσσα βιβλία.....	50

Εισαγωγή

Η μορφή του Αγίου Σωφρονίου Σαχάρωφ (1896-1993) υπήρξε καθοριστική για τον εικοστό αιώνα, όχι μόνο για όσους τον γνώρισαν και συνδέθηκαν μαζί του σε προσωπικό επίπεδο, ούτε μόνο για τον εικοστό αιώνα. Μέσω της θεολογικής του παρακαταθήκης όπως αποτυπώθηκε στα βιβλία του, τα βιβλία των μαθητών του και των πνευματικών του τέκνων αλλά και της ζώσας εμπειρίας που μεταφέρεται μέσω της μαρτυρίας και της βιωμένης παράδοσης πολλοί άνθρωποι συνδέθηκαν μαζί του και επηρεάστηκαν από τη διδασκαλία του και το πρόσωπό του. Υπήρξε ένας σύγχρονος πατέρας της Εκκλησίας και με την έννοια του διδασκάλου που συνέδεσε την ασκητική πορεία και τη θεολογική διδασκαλία, αλλά και πνευματικός πατέρας πάρα πολλών ανθρώπων που καθοδηγήθηκαν από αυτόν στην εν Χριστώ ζωή και μεταμορφώθηκαν από το πνευματοφόρο άγγιγμά του. Η Εκκλησία αναγνώρισε την αγιότητά του και το μέγεθός του ως συγχρόνου Πατρός με την αγιοκατάταξή του από την Αγία και Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου με απόφασή της 27ης Νοεμβρίου του 2019 (Ανακοινωθέν της Αγίας και Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου 27ης Νοεμβρίου 2019).

Στη παρούσα εργασία θα επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε τη θέση και την προσέγγιση του Αγίου Σωφρονίου για το ζήτημα της Πνευματικής Πατρότητας στη θεολογία και την πράξη της Εκκλησίας. Η πνευματική Πατρότητα είναι από τα μείζονα γεγονότα στη θεολογία και τη ζωή της Εκκλησίας καθώς σχετίζεται με το μυστήριο της «Υιοθεσίας» και την αναγέννηση των ανθρώπων «εν Χριστώ». Γι' αυτό τον λόγο η βιβλική και η πατερική Παράδοση είναι γεμάτη με αναφορές στη διακονία αυτή που σχετίζεται με την αναγέννηση των ανθρώπων δια του βαπτίσματος, το «δεσμείν και το λύειν» τα αμαρτήματα, την πνευματική καθοδήγηση των πιστών ως μόχθος για την ουσιαστική πρόσληψη των ανθρώπων στον Χριστό, τη διδασκαλία και την κατήχηση και έχει ως αναφορά τους Αποστόλους, τους επισκόπους, τους πρεσβυτέρους και τους μοναχούς σε όλο το φάσμα της Εκκλησιαστικής Ιστορίας (Πρωτοπρεσβύτερος Καλλιακμάνης, 2022, σσ. 1-4). Μιλάμε, επομένως, για ένα συστατικό και δομικό στοιχείο, χωρίς το οποίο η θεολογία, η πίστη και η ποιμαντική πράξη της Εκκλησίας, μένει αφηρημένη και άσαρκη, αφού οι προφήτες, οι Απόστολοι και οι Πατέρες της Εκκλησίας, είτε ως οικουμενικοί διδάσκαλοι, είτε ως πνευματικοί συγγραφείς, ήταν διάκονοι του μυστηρίου της πνευματικής Πατρότητας.

Ο Άγιος Σωφρόνιος Σαχάρωφ, υπήρξε κατεξοχήν Πνευματικός Πατέρας με όλη τη δυναμική που μεταφέρει αυτή η έννοια στην Παράδοση της Εκκλησίας. Συγκέντρωσε, δηλαδή, όλα τα χαρακτηριστικά που απαρτίζουν την έννοια του Πνευματικού Πατρός, του πνευματικού καθοδηγητή, του εξομολόγου (μοναχών και λαϊκών), του «αββά» μιας κοινότητας μοναχών, του διδασκάλου της Πίστεως, του θεολόγου και του ασκητικού συγγραφέα. Όταν βρισκόταν ανάμεσά μας καθοδήγησε και «γέννησε» με την Παύλειο έννοια (Αγία Γραφή Α Κορ: 4,14) πολλούς ανθρώπους και «μόρφωσε» την εικόνα του Χριστού μέσα τους (Αγία Γραφή Γαλ: 4,12), αλλά ακόμη καθοδηγεί το σώμα των πιστών μέσα από τα συγγράμματα που άφησε, με την πνευματική παρακαταθήκη, το μοναστήρι και τους πνευματικούς του επιγόνους και μαθητές και κυρίως δια των πρεσβειών του στον θρόνο του Κυρίου.

Στο έργο του η θεολογία της πνευματικής Πατρότητας είναι συνεχώς παρούσα, είτε αναπτυσσόμενη ως κύριο θέμα σε ξεχωριστά κεφάλαια των βιβλίων του, είτε περιγραφόμενη κατά μη «συστηματικό» τρόπο σε άλλα περικείμενα και συνάφειες. Οι θεματικοί άξονες, ωστόσο, που σχετίζονται με το συγκεκριμένο ζήτημα είναι σταθερά παρόντες και επαναλαμβανόμενοι, όπως η σημασία της προσευχής του πνευματικού για τον ίδιο και τους πιστούς, το ζήτημα της υπακοής και της ταπεινοφροσύνης, ως μη εμπιστοσύνης στον εαυτό, ο κοινός αγώνας πνευματικών και ποιμαιομένων για την κατανίκηση των παθών και την εν Χριστώ ελευθερία.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια και έχει ως στόχο να ερευνήσει όλες τις πτυχές της πνευματικής πατρότητας που υπάρχουν στο έργο αλλά και στη ζωή του αγίου Σωφρονίου. Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζονται οι βασικοί σταθμοί της ζωής του αγίου Σωφρονίου παράλληλα με την εξέλιξη της Θεολογικής διαμόρφωσής του. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σχέση του αγίου Σωφρονίου με τον πνευματικό του Πατέρα, άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη. Στην πρώτη ενότητα καταγράφεται η γνωριμία των δύο ανδρών και η σύνδεσή τους που οδήγησε στη σχέση της πνευματικής Πατρότητας. Στη δεύτερη ενότητα περιγράφεται η πνευματική μαθητεία του αγίου Σωφρονίου στον άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη και η πνευματική εμπειρία αυτής της σχέσης. Στην τρίτη ενότητα εξετάζονται οι θεολογικοί καρποί της σχέσης πνευματικής πατρότητας των δύο αγίων, για να αναδειχθεί το πώς η εμπειρία της πνευματικής πατρότητας και υιότητας μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση θεολογικής στάσης και θέσης, όπως έγινε με τον άγιο Σωφρόνιο Σαχάρωφ, του οποίου το θεολογικό στίγμα καθορίστηκε δραστικά από τον

πνευματικό του πατέρα. Στην τέταρτη ενότητα ανιχνεύεται το πώς αυτή η σχέση της πνευματικής πατρότητας έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη στάση του αγίου Σωφρονίου Σαχάρωφ, ως πνευματικού πατρός και καθοδηγητή.

Στο τρίτο κεφάλαιο που αποτελείται από τρεις ενότητες γίνεται αναφορά στον άγιο Σωφρόνιο ως πνευματικό πατέρα και ηγούμενο της Μονής του Τιμίου Προδρόμου στο Έσσεξ της Αγγλίας. Στην πρώτη ενότητα υπάρχει ένα μικρό ιστορικό της ίδρυσης του Μοναστηριού από τον άγιο Σωφρόνιο, στη δεύτερη ενότητα βλέπουμε τον τρόπο με τον οποίο ο άγιος Σωφρόνιος καθόρισε την πνευματική συγκρότηση της Μονής και το τυπικό της, ενώ στην τελευταία ενότητα παρακολουθούμε τον άγιο Σωφρόνιο ως πνευματικό της Μονής, από κοινού με μία εκτενή αναφορά στη θεολογική του διδασκαλία περί της Υπακοής.

Στο τέταρτο κεφάλαιο που απαρτίζεται από δέκα ενότητες αναπτύσσεται η θεολογία και η ανθρωπολογία της πνευματικής πατρότητας στη διδασκαλία του αγίου Σωφρονίου. Στην πρώτη ενότητα εξετάζονται οι προϋποθέσεις του πνευματικού πατρός ενώ στη δεύτερη ενότητα οι προϋποθέσεις που πρέπει να έχουν τα πνευματικά τέκνα. Στην τρίτη ενότητα αναδεικνύεται η θεολογική πτυχή, η σημασία και ο σκοπός του φαινομένου της πνευματικής πατρότητας, ενώ ακολούθως στην τέταρτη αναλύεται ο εκκλησιαστικός της χαρακτήρας. Στην πέμπτη ενότητα παρακολουθείται το έργο του πνευματικού και η αποδοχή και η αντιμετώπισή του από τους ανθρώπους μέσω των διαφόρων αντιδράσεων που προκαλεί. Στην έκτη ενότητα ιχνηλατείται η σχέση ανάμεσα στη θεολογία του αγίου Σωφρονίου περί υποστατικής αρχής και στη θεολογία αυτού περί πνευματικής πατρότητας. Στις δύο επόμενες ενότητες βλέπουμε δύο ποιμαντικά φαινόμενα, το πρώτο σχετίζεται με τη σχέση που αναπτύσσουν οι πνευματικοί με τους ασθενείς και τον τρόπο που πρέπει να αντιμετωπίζονται σύμφωνα με τον άγιο Σωφρόνιο τα φαινόμενα των «οράσεων» των πιστών. Στη τελευταία ενότητα προσεγγίζεται η ενσυναίσθηση του πνευματικού πατέρα και η ταύτισή του με τα πνευματικά του παιδιά στην οπτική του αγίου Σωφρονίου. Συνοψίζοντας, η εργασία κλείνει με συμπεράσματα σχετικά με το φαινόμενο της πνευματικής πατρότητας και τη σύνδεσή της με τη θεολογία, την εμπειρία της Εκκλησίας και τον σύγχρονο άνθρωπο και τα ανθρωπολογικά του προβλήματα.

1. Η Πορεία του αγίου Σωφρονίου. Σταθμοί στη ζωή και τη θεολογία του

Ο άγιος Σωφρόνιος Σαχάρωφ, κατά κόσμον Σεργκεί Συμεόνοβιτς Σαχάρωφ, γεννήθηκε στη Μόσχα στις 22 Σεπτεμβρίου 1896 (Σαχάρωφ, 2008, σ. 20). Μεγάλωσε σε μια αστική οικογένεια πιστών ορθοδόξων και από πολύ μικρή ηλικία απέκτησε εξοικείωση με την προσευχή, μάλιστα ο ίδιος θυμάται ότι συνήθιζε να προσεύχεται «για τρία τέταρτα της ώρας» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2009, σ. 27) κάτι που τον βοήθησε να αναπτύξει μια «μυστική ευαισθησία» (Σαχάρωφ, 2008, σ. 20). Αυτή η στάση δεν είναι άσχετη με το γεγονός ότι ο ίδιος εντοπίζει την πρώτη θέαση του ακτίστου φωτός στα χρόνια της παιδικής του ηλικίας, ενθυμούμενος μάλιστα με λεπτομέρεια να βγαίνει ως νήπιο από τον ναό στην αγκαλιά της μητέρας του και να παρατηρεί το φυσικό φως του ήλιου και το «άλλο» φως, χωρίς το ένα να εμποδίζει το άλλο (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 56).

Ο άγιος Σωφρόνιος έζησε με έντονο τρόπο τα τραγικά γεγονότα που σημάδεψαν την χώρα του και την εποχή του. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914-1918) και η Ρωσική Επανάσταση ήταν γεγονότα που τον συγκλόνισαν, καθώς δεν μπορούσε να συλλάβει ότι για χάρη της «αυθαιρεσίας» κάποιων εξουσιών αφανίζονταν βίαια χιλιάδες νέοι, ενώ στην «εξέγερση» που επικρατούσε στη χώρα του τον συντάραζε η «ένταση» που επικρατούσε παντού (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σσ. 16-17). Τα μεγάλα αυτά γεγονότα συνέπιπταν με την εφηβεία του και τα εξωτερικά γεγονότα συμβάδιζαν με τα εσωτερικά ερωτήματα για τον θάνατο, την αίσθηση της ανθρώπινης παροδικότητας και το «εσωτερικό γκρέμισμα», ενώ η «παιδική πίστη» τον είχε εγκαταλείψει (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σσ. 17-18).

Αν και εκείνη την εποχή ο άγιος Σωφρόνιος είχε αφοσιωθεί στην τέχνη της ζωγραφικής, η Ρωσία ζούσε μια «φιλοσοφική άνθιση», που σχετιζόταν με τη θρησκευτική φιλοσοφία που διατύπωσε τον αντίλογό της στη δυτική φιλοσοφία της εποχής προτάσσοντας την πρόσβαση στην αληθινή γνώση, όχι μέσω της «αντικειμενικής» αποστασιοποίησης, αλλά δια της «υποκειμενικής» μετοχής και κοινωνίας και εκφράζοντας έννοιες, όπως του προσώπου και της καθολικότητας (στα ρωσικά: σομπόρνοστ), (Σαχάρωφ, 2008, σσ. 22-23). Οι προσωπικότητες του Βλαδιμήρου Σολόβιεφ με την ιδέα της θείας σοφίας και των Μπουλγκάκωφ και Φλωρένσκι που υποστήριξαν την καρδιακή γνώση μέσω της μετοχής

και οδήγησαν την ανάπτυξη της έννοιας του «προσώπου», ενός μυστηριώδους θεοειδούς κέντρου μέσα στον άνθρωπο που πραγματώνεται «εν αγάπη», αντιδιαστελλόμενο από το «άτομο» (Σαχάρωφ, 2008, σ. 23). Η ρωσική θρησκευτική φιλοσοφία του 19ου και του 20ου αιώνα συντέλεσε σε μια επαναγνωριμία της διανόησης με τον Χριστιανισμό και την Εκκλησία, αλλά και μια επανερμηνεία τους.

Όλες αυτές οι αναζητήσεις εκείνη την εποχή ήταν μακριά του και παρ' ότι θα επηρέαζαν αργότερα τη θεολογική του σκέψη, εκείνος είχε στραφεί στον ανατολικό, μη χριστιανικό (ινδικό) μυστικισμό ενώ τον έλκυε η ιδέα του υπερ-προσωπικού απολύτου (Σαχάρωφ, 2008, σ. 25). Ένωθε ότι ο χριστιανισμός δεν τον κάλυπτε και τον ενδιέφερε η υπέρβαση της υπόστασής του μέσα σε αυτό το υπερ-προσωπικό Απόλυτο (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 41). Παράλληλα, ασχολείται με τη ζωγραφική, αφού σπούδασε στην Ακαδημία Τεχνών από το 1915 έως το 1917 και στην κρατική Σχολή Καλών Τεχνών στη Μόσχα, από το 1920 έως το 1921, κάτι που τον οδηγούσε με μυστική έκσταση στην υπέρβαση από τα δεσμά της πραγματικότητας (Σαχάρωφ, 2008, σ. 21). Το 1922 θα φύγει από την κομμουνιστική Ρωσία και θα συνεχίσει την καλλιτεχνική του καριέρα στο Παρίσι όπου φτάνει το 1922, μετά από γρήγορα περάσματα από την Ιταλία και το Βερολίνο (Σαχάρωφ, 2008, σ. 26).

Στην περίοδο του Παρισιού θα διακριθεί ως σημαντικός ζωγράφος με εκθέσεις στην περίφημη Salon d'Automne και στην πιο σημαντική Salon des Tuileries (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2009, σ. 35). Την ίδια εποχή αρχίζει να αντιλαμβάνεται την αδυναμία της τέχνης να εκφράσει το «άλλο» και αρχίζει να απογοητεύεται από τον ινδικό μυστικισμό και να απομακρύνεται από αυτόν, αντιλαμβανόμενος ότι η κλήση του Χριστιανισμού για αγάπη σχετίζεται με έναν προσωπικό Θεό και μετά τα οκτώ χρόνια περιπλάνησης στις ανατολικές θρησκείες συγκλονίστηκε από την αποκάλυψη του Σινά που επικεντρώνεται στη φράση «ἐγώ εἰμι ὁ ὄν» (Αγία Γραφή Έξ: 3,14) κατανοώντας ποιος είναι ο πραγματικός προσωπικός Θεός (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2009, σ. 43). Αντιλήφθηκε ποιος ήταν αυτός «που αποκαλύφθηκε πρώτα στον Μωυσή και “ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν (τω μονογενεί) Υἱῶ» (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σ. 12). Η πιο συγκλονιστική στιγμή ήταν η δεύτερη, μετά την παιδική του ηλικία, θεωρία του ακτίστου φωτός το Μέγα Σάββατο του 1924 που διήρκεσε μέχρι την Τρίτη μέρα του Πάσχα και δεν επαναλήφθηκε ποτέ με την ίδια ένταση (Σαχάρωφ, 2008, σ. 27).

Μετά την επιστροφή του στον Χριστιανισμό άρχισε μια διαδικασία αναζήτησης για τον ίδιο η οποία τον οδήγησε στο νεοϊδρυθέν Ινστιτούτο του Αγίου Σεργίου στο Παρίσι, το οποίο ιδρύθηκε από τους Ρώσους εμigréδες του Παρισιού, θεολόγους και φιλοσόφους, και ήταν από τους πρώτους φοιτητές του (Σαχάρωφ, 2008, σ. 28). Το Ινστιτούτο του Αγίου Σεργίου συγκέντρωσε τους σημαντικότερους ρώσους θεολόγους της διασποράς και αποτέλεσε το σημαντικότερο κέντρο για τη ρωσική θεολογία και εκκλησία της Δυτικής Ευρώπης, όπως και ένα σημείο συνάντησης και ανοίγματος της ορθόδοξης θεολογίας στη Δύση (Σαχάρωφ, 2008, σ. 28). Μέσα σε αυτήν την ατμόσφαιρα ο άγιος Σωφρόνιος δέχτηκε την επίδραση των απόψεων του π. Σεργίου Μπουλγκάκωφ και του Νικολάου Μπερντιάγεφ με τους οποίους συνδέθηκε προσωπικά (Σαχάρωφ, 2008, σ. 28). Ο άγιος Σωφρόνιος επηρεάστηκε στη θεολογία του από τον πατέρα Σέργιο Μπουλγκάκωφ σχετικά με την Τριαδολογία, την ανθρωπολογία και την κένωση τόσο στην Αγία Τριάδα, όσο και στην κένωση του Χριστού και από τον Νικόλαο Μπερντιάγεφ στην ανθρωπολογία, ωστόσο αυτή η επίδραση περιορίστηκε εξ αιτίας των ερίδων που προκάλεσε η θεολογία και η φιλοσοφία των δύο στοχαστών. (Σαχάρωφ, 2008, σσ. 28-31).

Ωστόσο η θεολογική σπουδή στο Ινστιτούτο του αγίου Σεργίου δεν ικανοποίησε τη βαθύτερη επιθυμία του αγίου για την προσευχή και την άσκηση και έτσι το 1925 έφυγε για το Άγιον Όρος όπου ασπαζόμενος τον μοναχικό βίο έμεινε μέχρι το 1947 (Σαχάρωφ, 2008, σ. 31). Το Άγιον Όρος είναι ο κατεξοχήν τόπος ασκήσεως όπου υπερνικώντας τον χρόνο και τη φθορά του παραμένει ως «κόσμημα, ως μυστήριο, ως θαύμα» όπου νικάει η αγάπη για την ομορφιά και το απόλυτο και διασώζονται πέρα από εθνικές και εθιμοτυπικές ομοιομορφίες «όλες οι μορφές του μοναχισμού, από τον ερημιτισμό, στις σκήτες και στα διάφορα κελλιά, μέχρι το κοινόβιο» (Durel, 2015, σσ. 65-66). Στον Άθωνα ο άγιος Σωφρόνιος εγκαταβίωσε στη ρωσική Μονή του Αγίου Παντελεήμονα, όπου συνδέθηκε με τον άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη, ο οποίος έγινε ο πνευματικός του πατέρας και υπήρξε η κυριότερη και σημαντικότερη επίδραση στη θεολογία του συνολικά (Σαχάρωφ, 2008, σ. 31). Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης υπήρξε καταλύτης στον τρόπο αντίληψης και προσέγγισής του στη θεολογία και την εμπειρία της πνευματικής Πατρότητας, τόσο σε θεολογικό επίπεδο, όσο και στον τρόπο που την ασκούσε, αλλά για την σχέση των δύο αγίων και τον τρόπο που διαμόρφωσε αυτός την θεολογική προσέγγιση του αγίου Σιλουανού στο ζήτημα της πνευματικής Πατρότητας θα αναφερθούμε εκτενώς σε επόμενο κεφάλαιο.

Μετά την κοίμηση του αγίου Σιλουανού (24 Σεπτεμβρίου 1938), ο άγιος Σωφρόνιος πήγε στην Αθωνική έρημο, όπου εγκαταβίωσε αρχικά στα Καρούλια και έπειτα σε ένα σπήλαιο κοντά στην Ιερά Μονή του Αγίου Παύλου, ενώ υπήρξε σημαντικό γι' αυτόν ότι χειροτονήθηκε ιερέας το 1941 και του ανατέθηκε η διακονία του πνευματικού σε αρκετές Ιερές Μονές. (Σαχάρωφ, 2008, σ. 39). Το γεγονός της ανάθεσης της διακονίας τον εισήγαγε στην εμπειρία της πνευματικής πατρότητας αρχικά για τους μοναχούς του Αγίου Όρους, κάτι που τον βοήθησε να ανιχνεύσει σε βάθος το μυστήριο της πνευματικής καθοδήγησης. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος τον σημάδεψε καθώς τον εισήγαγε σε έντονη προσευχή για όλο τον κόσμο σε τέτοια ένταση που η υγεία του κλονίστηκε (Σαχάρωφ, 2008, σ. 39). Το 1947 επέστρεψε στο Παρίσι, όπου επανανακάλυψε τη θεολογική παραγωγή της Ρωσικής διασποράς και σε σύγκριση με την ασκητική του εμπειρία, προχώρησε σε μια σύνθεση, στην οποία αποκαθίσταται η λανθασμένη εικόνα για τη μοναχική και ασκητική Παράδοση που είχε αρχίσει να διαμορφώνεται στους ακαδημαϊκούς κύκλους, ενώ προχώρησε στη συγγραφή του έργου του για τον «Γέροντα Σιλουανό» που εμπεριέχει τον βίο του, τη συστηματοποίηση των «*θεολογικών του απόψεων*» και τη διδαχή του, αρχικά σε πρώτη έκδοση με πολύγραφο το 1948 και το 1952 σε κανονική έκδοση (Σαχάρωφ, 2008, σσ. 42-43).

Ο άγιος Σωφρόνιος παρέμεινε στη ρωσική Εστία του προαστίου Sainte-Geneviève-des-Bois, όπου υπήρχε ρωσική εκκλησία και διακόνησε ως ιερέας και πνευματικός (Σαχάρωφ, 2008, σ. 42), ερχόμενος σε επαφή ως πνευματικός μετά τους μοναχούς του Αγίου Όρους με έναν ευρύ αριθμό ανθρώπων που βρίσκονταν πια στον κόσμο και μάλιστα στον νεωτερικό κόσμο του δυτικού πολιτισμού, διευρύνοντας το πεδίο της Πνευματικής Πατρότητας στην εμπειρία και τη θεολογία.

Το 1959 με μια μικρή συνοδεία έξι ατόμων που αποτελούνταν από πνευματικά του παιδιά που επιθυμούσαν να ασπαστούν τον μοναχικό βίο εγκαταστάθηκε στο Essex της Αγγλίας όπου ιδρύθηκε η μοναστική αδερφότητα του Τιμίου Προδρόμου, αρχικά στη δικαιοδοσία του Μητροπολίτη Σουρόζ Αντωνίου και το 1965 στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Σαχάρωφ, 2008, σ. 47). Η Μονή του Τιμίου Προδρόμου στο Essex απετέλεσε και αποτελεί σημείο αναφοράς για τον μοναχισμό και την Ορθόδοξη Εκκλησία στην Αγγλία και σε όλη τη Δυτική Ευρώπη, και επιπλέον με την πνευματικότητα και την ανοικτότητά της, έγινε πόλος έλξης ορθοδόξων και μη ορθοδόξων από όλο τον κόσμο, ενώ ως «*Κέντρο υποδοχής προσκυνητών από ολόκληρο τον κόσμο, δεν αποτελεί μόνο έναν*

από τους κυριότερους πόλους ακτινοβολίας της Ορθοδοξίας στη Δύση, αλλά και μία από τις ισχυρότερες επιβεβαιώσεις της παγκοσμιότητάς της» (Εγκέρ, 1995). Θα κάνουμε αναφορά στα της ιδρύσεως και οργάνωσης της Μονής στα πλαίσια επομένου κεφαλαίου σε συνάρτηση με τη θέση του Αγίου ως πνευματικού καθοδηγητού της Μονής. Ο άγιος Σωφρόνιος κοιμήθηκε εν Κυρίω στις 11 Ιουλίου του 1993 σε ηλικία 97 ετών. Αγιοκατατάχθηκε από την Αγία και Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στις 27 Νοεμβρίου του 2019 (Ανακοινωθέν Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου 27^{ης} Νοεμβρίου 2019).

2. Άγιος Σωφρόνιος και άγιος Σιλουανός, Σχέση Πνευματικής Πατρότητας

Ο άγιος Σωφρόνιος μετά την εκ νέου μεταστροφή του και επιλογή του να αφήσει την ακαδημαϊκή θεολογική μόρφωση στο Ινστιτούτο του Αγίου Σεργίου στο Παρίσι, αποφάσισε να αναζητήσει στο Άγιον Όρος την αυθεντική μοναχική εμπειρία και εγκαταβίωσε στην Ιερά Μονή Αγίου Παντελεήμονος όπου συνδέθηκε στενά με τον Άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη (1866-1938), (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 323). Η σύνδεση αυτή έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα πορεία του, την πνευματική του εμπειρία και τη θεολογική του διδασκαλία. Θα λέγαμε είναι κομβικής σημασίας για την θεολογία του περί πνευματικής πατρότητας καθώς δεν αποτελούσε μια απλή γνωριμία, φιλία, σύνδεση ή έστω μια μαθητεία σε έναν δάσκαλο κατά τα ακαδημαϊκά πρότυπα, όπως θα μπορούσε να είχε συμβεί με κάποιον από τους ακαδημαϊκούς θεολόγους του Ινστιτούτου του Αγίου Σεργίου στο Παρίσι, αλλά μία κατεξοχήν και υποδειγματική σχέση πνευματικής Πατρότητας.

2.1 Η γνωριμία των δύο ανδρών

Ο γέροντας Σωφρόνιος δε γνωρίστηκε αμέσως με τον άγιο Σιλουανό, αλλά έμεινε 5 χρόνια χωρίς να τον γνωρίσει προσωπικά, από το 1925 έως το 1930, όπου και χειροτονήθηκε διάκονος (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σ. 14). Το 1930 λίγο μετά την εις διάκονον χειροτονία του στη Μονή γνωρίστηκαν και προσωπικά, προηγουμένως όμως ο π. Σωφρόνιος γνώριζε τον Άγιο Σιλουανό εξ αποστάσεως και μάλιστα αντιλαμβανόταν την αγιότητά του, αφού ως διάκονος, όταν θύμιαζε τους μοναχούς μπροστά του, αισθανόταν «δέος και ντροπή» (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σ. 14). Αμέσως με τη γνωριμία τους ο Άγιος Σιλουανός ανοίχτηκε στον κατά 30 χρόνια νεότερό του μοναχό και άρχισε να του εκμυστηρεύεται δύσκολα και ιδιαίτερα πράγματα από την πνευματική του ζωή και πορεία, τους ασκητικούς του αγώνες, τους πειρασμούς από τα ακάθαρτα πνεύματα, την όραση του ζώντος Χριστού, το άκτιστο φως και τις αποκαλύψεις της θείας χάριτος (Archimandrite Sophrony, 1974). Ο ίδιος ο άγιος Σωφρόνιος διηγείται στον Μπάλφουρ το πώς τον γνώρισε:

Από τις πρώτες μέρες του ερχομού μου στη Μονή η ψυχή μου αισθάνθηκε περισσότερη ευλάβεια από όση για οποιονδήποτε άλλον από τους ανθρώπους που

γνώριζα και με τους οποίους είχα επαφή. Η ψυχή μου πάντοτε ταπεινωνόταν στην παρουσία του με κάποιον ιδιαίτερο τρόπο. Πολλές φορές με οδήγησε ο Κύριος να τον συναντήσω, κάποτε μάλιστα να μιλήσω μαζί του, όταν το πρόσωπό του έλαμπε από ανεκδιήγητο φως και ωραιότητα....τον γνώρισα καλύτερα πολύ πρόσφατα. Ακόμη δεν συμπληρώθηκε χρόνος. Νωρίτερα δεν έτυχε μάλλον να μιλήσω μαζί του σοβαρά. Μόνο σε κοινές εργασίες (ίσως κατά το νόμο της ψυχικής έλξεως) αφιερώσαμε λίγο χρόνο, για να συζητήσουμε περισσότερο για την υπακοή, για την προσευχή. Στην αρχή του τρέχοντος έτους ο Θεός με έφερε να συζητήσω μαζί του πιο σοβαρά, και από τότε συνδεθήκαμε πνευματικά» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σσ. 164-165).

2.2 Η πνευματική υιότητα και μαθητεία του Αγίου Σωφρονίου στον άγιο Σιλουανό

Η σύνδεση του αγίου Σωφρονίου Σαχάρωφ με τον άγιο Σιλουανό απετέλεσε τη βάση της πνευματικής και θεολογικής του συγκρότησης και ταυτότητας. Η ίδια η σχέση πνευματικής πατρότητας πέρα από την πνευματική σχέση που έχει το κάθε μέλος της Εκκλησίας με έναν πνευματικό πατέρα και καθοδηγητή συντέλεσε στην ανάδειξη του γέροντος Σωφρονίου Σαχάρωφ σε έναν από τους σημαντικότερους σύγχρονους Πατέρες της Εκκλησίας σε μια σημαντική σύγχρονη οσιακή μορφή, ένα υπόδειγμα πνευματικού πατρός και σε έναν μείζονα σύγχρονο θεολόγο (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σ. 16). Αναγνωρίζοντας ότι δεν μπορούμε να διαβάσουμε την ιστορία με εναλλακτικές υποθέσεις θα μπορούσαμε να αναρωτηθούμε τι θα γινόταν αν ο άγιος Σωφρόνιος δεν πήγαινε στο Άγιον Όρος και δε γνώριζε τον άγιο Σιλουανό, αλλά παρέμενε στο Θεολογικό Ινστιτούτο του Αγίου Σεργίου Παρισίων, εικάζοντας ότι θα αναδεικνυόταν σε έναν σημαντικό σύγχρονο θεολόγο, όχι όμως με την κατάδυση στην αγιοπνευματική εμπειρία που του εξασφάλισε αυτή η πνευματική σχέση.

Η συνάντηση και σύναψη πνευματικής πατρότητας θα μπορούσε να καταλογιστεί στην τύχη ή την καλή συγκυρία, ωστόσο για τον ίδιο τον άγιο Σωφρόνιο ήταν αποτέλεσμα της θείας Πρόνοιας (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 211). Οι δύο άγιοι, Πατέρας και υιός, μοιράζονταν την κοινή αγιοπνευματική εμπειρία της χάριτος, αφού ο πατήρ Σωφρόνιος ακόμα και πριν τον ερχομό του στο Όρος, είχε οράσεις του ακτίστου φωτός,

ήδη από την νεανική του ηλικία (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σσ. 66-67) αλλά και κατά την παραμονή του στη Γαλλία (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 257), όπως και ο άγιος Σιλουανός μέσα από τους ασκητικούς του αγώνες. Και οι δύο άγιοι είχαν πέρα από κοινωνία με την άκτιστη θεία χάρη και έντονες περιπέτειες απομάκρυνσης από αυτήν και επαναπροσέγγισής της, ο μεν άγιος Σιλουανός στη Ρωσία (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1995, σ. 18) και ο άγιος Σωφρόνιος στη Ρωσία και τη Γαλλία (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σσ. 11-12) επομένως οι δύο καρδιές τους με συνδυαστικό κρίκο το Άγιο Πνεύμα, αναγνώριζαν η μία την άλλη. Η εμπειρία που μοιράζονταν οι δύο άγιοι στο Άγιον Όρος ήταν η εμπειρία των προφητών, των Αποστόλων και των Πατέρων, επομένως η ταυτότητά τους η οποία αντανακλάται στο έργο του αγίου Σωφρονίου ήταν αδιαμφισβήτητη, σε σημείο που σήμερα δεν μπορούμε να ξεχωρίσουμε το ένα πρόσωπο από το άλλο και δεν μπορούμε να μιλήσουμε για τον άγιο Σωφρόνιο χωρίς αναφορά στον άγιο Σιλουανό (Μητροπολίτης Ιερόθεος, 2022). Ωστόσο, αυτή η ταύτιση του υιού με τον πνευματικό πατέρα ήταν ελεύθερη κάτι που υποδεικνύει και το ιδανικό μοντέλο της σχέσης που θα πρέπει να υπάρχει ανάμεσα, σε έναν πνευματικό πατέρα και τα πνευματικά του τέκνα, αυτό της ελευθερίας και της αγάπης. Η ταυτότητα των δύο δεν μειώνει την ιδιαιτερότητα του κάθε χαρακτήρα, ούτε τα ιδιαίτερα χαρίσματά τους, έτσι, ενώ ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης ήταν ένας ολιγογράμματος χωρικός της Ρωσικής υπαίθρου, ο άγιος Σωφρόνιος, ένας άνθρωπος παιδείας, κάτι που έμελλε να λειτουργήσει ως σημαντικό αλληλοσυμπληρωματικό στοιχείο, αφού ο δεύτερος προχώρησε σε μια συστηματική θεολογική διατύπωση της διδασκαλίας του πρώτου (Ταχιάος, 2009, σ. 140).

Η σχέση μεταξύ των δύο αγίων θα μπορούσε να παρομοιαστεί με την σχέση του Σωκράτη με τον Πλάτωνα, αφού ότι γνωρίζουμε για τον πρώτο το γνωρίζουμε μέσα από τη θέαση του δεύτερου, ωστόσο η ομοιότητα σταματάει εκεί αφού, ο άγιος Σωφρόνιος δεν αποσκοπεί στην υπέρβαση του πνευματικού του πατρός, αλλά στην εκ νέου και πιο ανεπτυγμένη διατύπωση της εμπειρίας του, χωρίς να επιχειρεί σε καμία περίπτωση αυτό που στη νεωτερικότητα θεωρήθηκε ως αναγκαία πατροκτονία, προκειμένου να επιτευχθεί η πρόοδος και η ανανέωση (Πολιτιστικό Κέντρο, 2019). Ο ίδιος ο Άγιος Σωφρόνιος έλεγε «*συνεχίστε την οδό του Σιλουανού*» (Πολιτιστικό Κέντρο, 2019), ωστόσο δε θα έπρεπε να εκλάβουμε αυτή τη στάση ως ενός φανατικού οπαδού του προσώπου και της διδασκαλίας ενός ατόμου, έστω και αν αυτός ήταν ο δάσκαλός του, αλλά ως τη μετάδοση στον κόσμο της ίδιας ευαγγελικής εμπειρίας της οποίας μέτοχος ήταν ο ίδιος ο άγιος Σιλουανός, κατά

τον ίδιο τρόπο που κήρυξαν οι Απόστολοι τον Χριστό, αλλά και οι μαθητές των Αποστόλων, οι αποστολικοί πατέρες και η αλυσίδα των Πατέρων.

2.3 Οι θεολογικοί καρποί της σχέσης πνευματικής πατρότητας του αγίου Σωφρονίου στον άγιο Σιλουανό

Η θεολογία του αγίου Σιλουανού, που είναι η θεολογία του αγίου Σωφρονίου είναι η θεολογία και η εμπειρία της Εκκλησίας, διατυπωμένη με τον τρόπο του αγίου Σωφρονίου. Αυτή η θεολογία μεταδίδεται στα πλαίσια μιας υγιούς σχέσης πνευματικής πατρότητας, που περιλαμβάνει διδασκαλία, μετάδοση εμπειρίας, μίμηση παραδείγματος. Ο ίδιος ο άγιος Σωφρόνιος μας περιγράφει πως η Πρόνοια του Θεού τον οδήγησε στα «πόδια του Σιλουανού», ο οποίος με απλά λόγια μιλούσε σε εκείνους για τις πνευματικές καταστάσεις που βίωνε και που ήταν κατανοητές μόνο σε εκείνους που είχαν το ίδιο πνεύμα με αυτόν, αντιπαραβάλλοντάς τον με επιφανείς εκπροσώπους της ακαδημαϊκής θεολογίας, που ακόμα κι αν γνώριζαν τα έργα των ασκητών της Αιγύπτου και της Παλαιστίνης δεν είχαν οι ίδιοι αυτές τις εμπειρίες (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 211). Τη σχέση της πνευματικής πατρότητας, με αυτόν τον τρόπο τη βλέπουμε στις ευαγγελικές της ρίζες να τη διατυπώνει ο Απόστολος Παύλος, με τη διδασκαλία του «μιμηταί μου γίνεσθε, καθώς κἀγὼ Χριστοῦ» (Αγία Γραφή Α Κορ: 11,1). Η μετάδοση αυτής της θεολογίας-εμπειρίας προέκυψε ιδιαίτερα όταν ανατέθηκε στον άγιο Σωφρόνιο η διακονία της πνευματικής πατρότητας, όπως μας αναφέρει ο ίδιος (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 12). Ο πρώτος τρόπος μετάδοσης και διδασκαλίας της θεολογίας είναι αυτή του πνευματικού πατέρα, ο οποίος μεταδίδει την εμπειρία που παρέλαβε εν τοις πράγμασι κατά την πνευματική καθοδήγηση και όχι μέσω της θεωρητικής διδασκαλίας, κατά το πρότυπο του γεροντικού, όπου οι πατέρες της ερήμου διδάσκουν το ευαγγέλιο του Χριστού στους υποτακτικούς τους και δια της συγγραφής του γεροντικού σε όλους τους πιστούς. Αυτό ήταν και το νόημα αυτού του βιβλίου (του γεροντικού), όπου μέσα από την παράθεση ιστοριών και γεγονότων γινόταν διδασκαλία όχι της εμπειρίας κάποιας υψηλής πνευματικής ελίτ, αλλά του χριστιανικού ευαγγελίου και της εμπειρίας του βιωμένου από τους πατέρες της ερήμου και τους υποτακτικούς τους. Αυτό έκανε και τον άγιο Σωφρόνιο να διδάσκει μέσα από την πνευματική πατρότητα στους μοναχούς του Όρους και αργότερα στους ανθρώπους της Δύσεως, κυρίως μέσα από το παράδειγμά του και τον «τρόπο» της ζωής, χωρίς να τον ενδιαφέρει η «κατάρτιση» σε θεωρητικό επίπεδο

(Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 66). Επίσης ο ίδιος ο άγιος Σωφρόνιος αποδίδει αυτό το παράδειγμα στη δική του μαθητεία στον άγιο Σιλουανό και την εσωτερική ζωή που διαμόρφωσε κοντά του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 66). Αυτή η στάση δεν ήταν κάποια καινοτομία του γεροντικού, ούτε του αγίου Σωφρονίου αλλά έχει τις ρίζες της στο Ευαγγέλιο, όπου ο Χριστός δεν λέει και δεν κάνει τίποτα τυχαία, αλλά με βαθύτερο σκοπό να διδάξει, όχι μόνο μέσα από τη διδασκαλία του και τις παραβολές του, αλλά μέσα από το κάθε τι, είτε πρόκειται για θαύματα, είτε για τη στάση του απέναντι σε πρόσωπα.

Η μετάδοση της εμπειρίας που παρέλαβε ο άγιος Σωφρόνιος από τον πνευματικό του πατέρα άγιο Σιλουανό μέσω της καθοδήγησης των ανθρώπων δεν περιόριζε και την μετάδοση μέσω της διατύπωσης θεολογικής διδασκαλίας και θεολογικών απόψεων. Ο ίδιος ο Άγιος Σωφρόνιος προχώρησε κατά τη διαμονή του στη Δυτική Ευρώπη, στη συγγραφή θεολογικών βιβλίων και σε αυτό που θεωρούμε ως παραγωγή θεολογικής σκέψης. Ο γνώμονάς του και ο πυρήνας του, ωστόσο, ήταν πάντοτε η εμπειρία, που φωτίζεται από την χάρη του Αγίου Πνεύματος γι' αυτό και το θεμελιώδες έργο του για τον Άγιο Σιλουανό ξεκινά με τη ζωή του αγίου και στο δεύτερο μέρος συνεχίζει με τη διδασκαλία του. Η υποτίμηση της θεολογίας που παράγει η εμπειρία φαίνεται και από μια ιστορία που μας διασώζει ο επίσκοπος Διοκλείας Κάλλιστος Ware, όπου όταν στα τέλη της δεκαετίας του 40 στο Παρίσι, έδειξε τα γραπτά του αγίου Σιλουανού στον μεγάλο ρώσο θεολόγο της διασποράς Βλαδίμηρο Λόσσκυ, ελπίζοντας ότι θα τον βοηθήσει στην έκδοσή του, συνάντησε τη διστακτικότητά του καθώς ο ίδιος χωρίς να παραγνωρίζει την αγιότητά του δεν διέκρινε σε αυτά «κανένα δογματικό όραμα» (Ware, 2009, σ. 49). Ο ίδιος βέβαια συστηματοποίησε αυτό που φαινόταν στον Λόσσκυ απλοϊκό, την εμπειρία και τη θεολογία του πνευματικού του πατρός (Ware, 2009, σ. 50), ωστόσο ο ίδιος δεν υποτίμησε τη θεολογική παιδεία και την ακαδημαϊκή θεολογία, κάτι που θεωρούσε, όπως ο ίδιος έλεγε, «σφάλμα» και «αμάρτημα», απλώς παρατηρούσε ότι μάλλον το αντίθετο συνέβαινε και η ακαδημαϊκή θεολογία υποτιμούσε τη ζώσα εμπειρία της Εκκλησίας (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 61). Η υποτίμηση της εκκλησιαστικής εμπειρίας ακολουθείται και από παρεξήγηση και λάθος ερμηνεία της πνευματικής ζωής, όπως εν προκειμένω του φαινομένου της πνευματικής πατρότητας. Έτσι δεν είναι περίεργο που η πνευματική πατρότητα όπως αυτή του αγίου Σιλουανού και του αγίου Σωφρονίου, ερμηνεύεται στρεβλά τόσο από τους αυτοπροσδιοριζόμενους «προοδευτικούς», όσο και από τους αυτόκλητους υπερασπιστές της παράδοσης, μένοντας στο χώρο του

φαντασιακού τους και όχι αντιμετωπιζόμενη όπως πραγματικά ήταν (Πολιτιστικό Κέντρο, 2019). Η διατύπωση με λόγια θεολογική γλώσσα των περιγραφομένων απλά από τον άγιο Σιλουανό καταστάσεων δεν μειώνει την απλότητα της εμπειρίας αλλά αναδεικνύει την σπουδαιότητά της και τη «*συστηματοποιεί*» (Ware, 2009, σ. 51). Αυτή η τάση της «*συστηματοποίησης*» της διδασκαλίας του αγίου Σιλουανού, ξεκίνησε πολύ πρώιμα από τη γνωριμία και τη σύνδεση των δύο αγίων όταν ο νεαρός πατήρ Σωφρόνιος γράφοντας στον Μπάλφουρ για τον άγιο Σιλουανό εξηγεί πως ο άγιος «*συμβουλεύει μερικούς να μιλούν μαζί μου, γνωρίζοντας ότι μπορώ να εξηγή τους λόγους και τις συμβουλές του με περισσότερες λεπτομέρειες και σε λογική ακολουθία*» εκφράζοντας μάλιστα και τη δυσαρέσκεία του γι' αυτό (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 166). Ο άγιος Σωφρόνιος με αυτή τη «*συστηματοποίηση*» προσπάθησε να περιγράψει την εμπειρία του αγίου Σιλουανού με όλη τη δυσκολία και τους περιορισμούς που εμπεριέχει αυτό το εγχείρημα για να κάνει κοινών αυτής της εμπειρίας τον σύγχρονο άνθρωπο, όπως μας περιγράφει ο ίδιος «*Ιδού διατί απεφάσισα να επιχειρήσω, έστω και εκ μέρους, να εξηγήσω τον ιδιαίτερο χαρακτήρα εκείνου του κόσμου, εν ω διέμενε το πνεύμα του Αγίου, να υποδείξω τρόπον τινά εκείνην την πραγματικότητα, ήτις περικλείεται εις τους “απλούς” λόγους αυτού*» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 211).

2.4 Η πνευματική σχέση των δύο αγίων ως προέκταση στην ποιμαντική διακονία του αγίου Σωφρονίου

Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης δεν είχε ως διακονία την πνευματική καθοδήγηση, ως πνευματικός, αφού δεν είχε χειροτονηθεί αλλά ήταν απλός μοναχός. Κατά την αρχαία παράδοση τα πρόσωπα του πνευματικού καθοδηγητή και του πρεσβυτέρου ο οποίος τελούσε το μυστήριο της εξομολόγησης δεν ήταν απαραίτητο να ταυτίζονται (Ware, 2019, σσ. 201-202). Έτσι, παρ' ότι ο άγιος Σιλουανός ήταν απλός μοναχός δεν προκαλεί απορία το γεγονός ότι ήταν πνευματικός πατέρας του αγίου Σωφρονίου Σαχάρωφ. Η πνευματική μαθητεία του Σωφρονίου στον Σιλουανό λειτούργησε ως καταλύτης στην πνευματική και θεολογική διαμόρφωσή του, αλλά και στον τρόπο διακονίας της πνευματικής πατρότητας. Ο άγιος Σιλουανός τον είχε συμβουλευσει σε πολύ πρώιμο χρόνο και, ενώ ο π. Σωφρόνιος δεν είχε την πρόθεση να γίνει πνευματικός, να μην αποπέμπει κανένα που θα έρχεται προς αυτόν (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 238). Αυτό λειτούργησε ως καταλύτης στον τρόπο της πνευματικής του διακονίας, αφού και

εκείνος προσήλθε στον άγιο Σιλουανό ελεύθερα χωρίς να υπάρχει κάποια θεσμική υποχρέωση εκ των άνω αλλά μια ελεύθερη πνευματική έλξη προς το πρόσωπό του. Είναι σύνηθες τα πνευματικά τέκνα να οδηγούν μόνα τους και ελεύθερα τον εαυτό τους σε έναν πνευματικό πατέρα και εκείνος να αναγνωρίζει ότι είναι το θείο θέλημα να τα αποδεχτεί (Ware, 2019, σ. 204).

Ο άγιος Σωφρόνιος άσκησε πνευματική καθοδήγηση πριν την ανάθεση σε αυτόν της διακονίας του πνευματικού πατρός στον Δαβίδ-Δημήτριο Μπάλφουρ, από κοινού με τον άγιο Σιλουανό. Επειδή ο Μπάλφουρ ήταν μακριά, η καθοδήγηση γινόταν σαν ελεύθερη επικοινωνία μέσω ανταλλαγής επιστολών, στις οποίες φαίνεται ο καθοριστικός ρόλος του αγίου Σιλουανού στη συμβουλευτική του αγίου Σωφρονίου, χωρίς οπωσδήποτε να μειώνεται και η ξεχωριστή φωνή του ίδιου (Μητροπολίτης Ιερόθεος, 2008, σ. 157). Μπορούμε, επομένως, να πούμε ότι η ποιμαντική του Σιλουανού προς το πρόσωπό του και η εμπειρία της κοινής τους καθοδήγησης λειτούργησε σαν άμεσο πρότυπο στον τρόπο που θα εξασκούσε ο ίδιος την πνευματική πατρότητα. Αυτό έγινε με φυσικό τρόπο από την αγιοπνευματική πείρα που μετέδωσε ο π. Σιλουανός στον γέροντα και όχι με έναν επιτηδευμένο τρόπο αντιγραφής και μίμησης. Ο άγιος Σωφρόνιος ήταν σε ενότητα με τον Άγιο Σιλουανό, χωρίς να επιδιώκει να είναι ένα αντίγραφο του. Έτσι το αγιοπνευματικό και ζωντανό παράδειγμα του γέροντός του, τον έκανε να καθοδηγεί τους προσερχόμενους σε αυτόν ανθρώπους προσευχόμενος με θερμότητα, όπως ο ίδιος. Απηύθυνε λόγο στους ανθρώπους που η πηγή του ήταν ο Θεός, όπως και η συμβουλευτική του αγίου Σιλουανού είχε ως πηγή τον Τριαδικό Θεό και την εν Αγίω Πνεύματι εμπειρία του με τον ίδιο. Δεν πρέπει, εξάλλου, να ξεχνάμε πως η διασημότερη φράση του «*κράτα το νου σου στον Άδη και μη απελίζου*», είχε κατά τον ίδιο τον Άγιο Σιλουανό ως αυθεντική πηγή της τον ίδιο τον Χριστό (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1995, σ. 51). Το πρότυπο, επομένως, του γέροντός του, αντικατοπτριζόταν στο ότι κατά την καθοδήγηση των ανθρώπων τον πρώτο λόγο είχε ο Θεός δι' αυτού κάτι που γινόταν κατανοητό ως προσευχητική στάση κατά τη διάρκεια της καθοδήγησης ώστε να δώσει ο Θεός «*λόγο*» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 212).

Ο άγιος Σιλουανός ήταν πράος και δεν επέβαλλε στον άγιο Σωφρόνιο, στους προσερχομένους σε αυτόν και τον οποιοδήποτε συνομιλητή του τον λόγο του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1995, σ. 79). Με πράο και ειρηνικό τρόπο άκουγε αυτό που είχε να πει ο άλλος και εν Αγίω Πνεύματι, ακουγόταν από το στόμα του ο πνευματικός

λόγος που διόρθωνε τον άλλο είτε επρόκειτο για συμπεριφορά ή ακόμα για άποψη (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1995, σ. 66). Αυτό, φυσικά, δε σήμαινε οποιαδήποτε απόκλιση από τον οδοδείκτη του θείου θελήματος, αλλά τον τρόπο της πραότητας που καθιστά τον άλλο κοινωνό του. Αυτό έκανε με τον οποιονδήποτε συνομιλητή του και αυτές τις συμβουλές έδινε ακόμα και για τον τρόπο της ποιμαντικής προσέγγισης των ετεροδόξων (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1995, σ. 79). Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση της έντονης άρνησης στις συμβουλές του από πλευρά του Μπάλφουρ, όταν τον καθοδηγούσε από κοινού με τον π. Σωφρόνιο, όπου ο Μπάλφουρ τις θεώρησε περιττές και τις παρομοίασε με «μαντείο», οπότε ο άγιος Σωφρόνιος μετέφερε αυτολεξεί στην επιστολή του την απάντηση του αγίου Σιλουανού:

Αλήθεια, είναι σαν μικρό παιδί. Εγώ σαν «νταντά» τον συγκρατούσα από τη συμφορά, για να μη σπάσει το κεφάλι του. Αλλά ας ζήσει στην Ελλάδα. Αυτό θα είναι ενδιαφέρον ακόμη και από πλευράς εμπειρίας. Συγκρίνει λοιπόν τις προσευχές μας με μαντείο; Τότε φθηνά μας εκτίμησε... Εμείς δεν σφετεριζόμαστε την ελευθερία του...έχασε την πίστη και χωρίς πίστη δεν θα υπάρξει όφελος...Για ποιο λόγο να ερίζουμε. Γράψτε του ότι εμείς δεν θα τον μεταπείσουμε... Είδα ότι, αν του φερθούμε αυστηρά, τότε θα αγανακτήσει» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σσ. 264-265).

Εδώ ακριβώς βλέπουμε τη διάκριση και τον σεβασμό στην ελευθερία του άλλου αλλά και την έμφαση στην αλήθεια. Ο άγιος Σωφρόνιος ακολουθώντας το παράδειγμα του γέροντός του αγίου Σιλουανού είχε ως θεώρηση για την πνευματική καθοδήγηση την εκ καρδίας ελεύθερη υπακοή του ανθρώπου και όχι τον εξαναγκασμό. Όπως σημειώνει ο ιερομόναχος π. Νικόλαος Σαχάρωφ, ανιψιός του γέροντος και μέλος της αδερφότητας της Μονής του Τιμίου Προδρόμου στο Έσσεξ «αυτό που είδα στον πατέρα Σωφρόνιο, και αυτό που ήταν στον άγιο Σιλουανό, ο οποίος ήταν Στάρετς του πατέρα Σωφρονίου, είναι το γεγονός ότι από αυτούς ποτέ δεν έβγαινε ο παραμικρός λόγος εξαναγκασμού. Όλα πραγματοποιούνταν με ελεύθερη βούληση» (Να ακούτε τον άλλο με την καρδιά, 2020). Η πνευματική σχέση των δύο αγίων ήταν καρπός ελευθερίας, του αγίου Σιλουανού να ανοίξει την καρδιά του και να μιλήσει για την πνευματική του ζωή στον νεαρό μοναχό και του αγίου Σωφρονίου να ακολουθήσει ελεύθερα τον γέροντα και να ακούσει τις πνευματικές του συμβουλές, εκθέτοντας τα δικά του ερωτήματα και τους δικούς του προβληματισμούς. Επόμενο ήταν ότι αυτή η πνευματική ελευθερία και το πνεύμα της

αγάπης θα μεταφερόταν και στην πνευματική καθοδήγηση του αγίου Σωφρονίου σε λαϊκούς και μοναχούς. Όπως αναφέρει ο Κλάους Κένεθ: «Το ελεύθερο πνεύμα του, η απλότητά του, και η ταπεινοφροσύνη του, αλλά και η εσωτερική του γαλήνη αποτελούσαν πράγματα χειροπιαστά. Όταν με είδε για πρώτη φορά και άνοιξε τα χέρια του, ήταν σαν να με τύλιγε ένα τσουνάμι αγάπης» (Χριστάκης, 2011). Όπως ο άγιος Σιλουανός συγκατέβαινε με απλότητα για να συναντήσει τον νεαρό π. Σωφρόνιο, έτσι και ο πνευματικός πια άγιος Σωφρόνιος ερχόταν στο επίπεδο του κάθε ανθρώπου για να τον συναντήσει, καθώς μας λέει πάλι ο Κλάους Κένεθ:

...είχε χιούμορ. Ήταν διασκεδαστικός. Και αυτό μου άρεσε πολύ... Ο Γέροντας Σωφρόνιος όμως ήταν πολύ ταπεινός, κατέβηκε στο δικό μου επίπεδο. Χαμήλωσε, όπως χαμήλωσε και ο Χριστός στο δικό μας γήινο επίπεδο. Βλέπετε αυτό είναι το μυστήριο της αγάπης, που δυστυχώς λείπει σε αρκετούς χριστιανούς, ακόμα και κληρικούς. (Χριστάκης, 2011).

Η συγκαταβατικότητα αυτή δεν αποτελεί μια επιδερμική ανεκτικότητα και επιείκεια, αλλά αποτελεί καρπό της μετοχής στην εμπειρία του αγίου πνεύματος, στην οποία μετείχαν, τόσο ο άγιος Σιλουανός, όσο και ο άγιος Σωφρόνιος. Η εν αγίω πνεύματι όραση του Χριστού, καθιστά τους αγίους χριστοειδείς, ο άγιος αρχίζει να μετέχει στις ιδιότητες του Χριστού και ενεργεί, όπως εκείνος. Γι' αυτό τον λόγο ο άγιος Σιλουανός και κατ' επέκτασιν το πνευματικό του τέκνο ο άγιος Σωφρόνιος, όπως ο Χριστός, δέχονταν τους πάντες στην αγκαλιά τους, επιδιώκοντας με ταπείνωση να θεραπεύσουν τις πνευματικές τους ασθένειες και να οικοδομήσουν μέσα τους την εικόνα του Χριστού.

3. Ο άγιος Σωφρόνιος ως πνευματικός πατέρας της Ιεράς Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής του Τιμίου Προδρόμου στο Έσσεξ

3.1 Η ίδρυση της Μονής

Τον καιρό που ο άγιος Σωφρόνιος ζούσε στη Γαλλία, στην ενορία της Saint-Genevieve-des-Bois, στα τέλη της δεκαετίας του 1950, ανάμεσα στους ανθρώπους που συγκεντρώθηκαν γύρω του για αναζήτηση πνευματικής καθοδήγησης, υπήρξε ένας στενός κύκλος πνευματικών του τέκνων που επιθυμούσαν τον μοναχικό βίο (Σαχάρωφ, 2008, σ. 47). Η ενορία αυτή ήταν στο ρώσικο γηροκομείο όπου υπήρχε παρεκκλήσι και ο γέροντας ξεκίνησε να τελεί ακολουθίες και να λειτουργεί ελκύνοντας ανθρώπους, οι οποίοι ζούσαν κοντά του, μετείχαν στις ακολουθίες και τη λειτουργία και υπό την καθοδήγησή του ασκούσαν την αδιάλειπτη προσευχή του Ιησού (Η μονή Τιμίου Προδρόμου στο Essex της Αγγλίας και ο Γέροντας Σωφρόνιος, 2018). Αυτός ο στενός πυρήνας αποτελούμενος από έξι άτομα τον ακολούθησε στη Μεγάλη Βρετανία το 1959, όπου ίδρυσε μοναστική κοινότητα η οποία θα αποτελούσε τη μετέπειτα αδερφότητα του αγίου Ιωάννου του Βαπτιστού. (Σαχάρωφ, 2008, σσ. 46-47). Ο άγιος Σωφρόνιος κατάφερε με οικονομικές συνδρομές να αγοράσει μια εδαφική έκταση στη περιοχή Old Rectory (παλιό πρεσβυτέριο του αγγλικανού ιερέα της περιοχής) στο Tolleshunt Knights κοντά στο Maldon στην κομητεία του Essex το Νοέμβριο του 1958. Όταν ρωτήθηκε από τον άγγλο πρόξενο της Γαλλίας για ποιο λόγο θέλει να έρθει στην Αγγλία και τι είχε να προσφέρει στη χώρα, απάντησε ότι δεν είχε να προσφέρει τίποτα, ούτε μπορούσε να συμβάλει στην οικονομία της χώρας, απλώς αναζητούσε ένα ήσυχο μέρος για τη λειτουργία και την προσευχή (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας (Ζαχάρου), 2022). Εν τέλει, η αίτησή του να μεταβεί στην Αγγλία ήταν η πρώτη που εξετάστηκε και εγκρίθηκε με τη σημείωση του υπουργού εσωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας, R.A.Butler: «*Δώστε στον αρχιμανδρίτη Σωφρόνιο όλα όσα ζητεί*» (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας (Ζαχάρου), 2022). Ο άγιος Σωφρόνιος εγκαταστάθηκε στο Essex της Αγγλίας στις 4 Μαρτίου 1959 σε ηλικία 63 ετών με αδερφότητα από έξι μοναχούς και μοναχές, οι οποίοι προέρχονταν από τον κύκλο της Γαλλίας δεχόμενος τον οποιονδήποτε θα ζητούσε την πνευματική του βοήθεια όπως τον είχε συμβουλευσει ο άγιος Σιλουανός (Η μονή Τιμίου Προδρόμου στο Essex της Αγγλίας

και ο Γέροντας Σωφρόνιος, 2018). Το μοναστήρι από την αρχή του, είχε και μοναχούς και μοναχές καθώς ο άγιος Σωφρόνιος δεν ήταν σε θέση να επιβλέπει δύο ξεχωριστές αδερφότητες. Παρά ταύτα δεν θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για «μεικτό» μοναστήρι, αλλά μάλλον για «διπλό». Η αδερφότητα αρχικά άνηκε στη μητρόπολη του Σουρόζ υπό τον μητροπολίτη Αντώνιο Bloom, μέχρι το 1965 που περιήλθε στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου με τη σύμφωνη γνώμη του Πατριάρχου Μόσχας Αλεξίου, για να γίνει αργότερα σταυροπηγική (Σαχάρωφ, 2008, σσ. 46-47).

3.2 Η πνευματική συγκρότηση της Μονής και το τυπικό της

Ο άγιος Σωφρόνιος, όσον αφορά τη Μονή του, έδωσε έμφαση στην εσωτερική ζωή περισσότερο παρά στην εφαρμογή ενός άτεγκτου εξωτερικού τυπικού, θεωρώντας πως έτσι θα ανιχνεύονταν «οι βαθύτερες αρχές της μοναχικής ζωής» (Σαχάρωφ, 2008, σ. 46). Ο κύριος σκοπός του ήταν ο «εσωτερικός ασκητισμός», η εσωτερική τελείωση που είχε μεγαλύτερη σημασία από την «εξωτερική τήρηση κανόνων», γι' αυτό τον λόγο δεν υπήρχε τυπικό που να προέβλεπε και να ρύθμιζε τη νηστεία, τις ώρες του ύπνου, ενώ δεν ακολουθήθηκε η καθημερινή τέλεση των ακολουθιών έτσι όπως προβλεπόταν από τα λειτουργικά βιβλία, αλλά προτιμήθηκε η ακολουθία «της Ευχής του Ιησού», η «επίκληση του θείου ονόματος» για τέσσερις ώρες κάθε μέρα, ενώ η θεία λειτουργία τελείται τρεις ή τέσσερις φορές την εβδομάδα. (Σαχάρωφ, 2008, σ. 47). Το εν λόγω «τυπικό» ήταν πιο κοντά στις προδιαγραφές μιας πολυεθνικής μοναστικής κοινότητας, ενώ η ανάγνωση ακολουθιών σε μία γλώσσα θα οδηγούσε σε «αποκλεισμό» είτε μελών της κοινότητας είτε επισκεπτών από την «πλήρη συμμετοχή στη λατρεία» (Σαχάρωφ, 2008, σ. 47). Ο άγιος Σωφρόνιος ακολουθούσε την ίδια συνήθεια, ενώ βρισκόταν στην έρημο του αγίου Όρους, ενώ ο ίδιος ανακάλυψε περιπτώσεις που η ευχή του Ιησού αντικαθιστούσε τις καθημερινές ακολουθίες, όπως σε πρακτικές αγιορείτικων σκητών, στον Βίο του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου και στο μοναστήρι του Παϊσίου Βελιτσκόφσκι (Σαχάρωφ, 2008, σσ. 47,48). Ο Άγιος Σωφρόνιος συνέδεε αυτή την έλλειψη τυπικού και με την αγάπη που έτρεφε ο ίδιος σε πρώιμες μορφές του Μοναχισμού (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 71), ενώ ακόμη θεωρούσε ότι τα τυπικά εξωτερικά σχήματα είναι βοηθητικά για τον άνθρωπο μέχρι ενός ορισμένου σημείου, αλλά από ένα ορισμένο σημείο, μπορεί να τον δεσμεύσουν και να λειτουργήσουν ανασταλτικά για την εν Χριστώ τελείωσή του ειδικά όταν απολυτοποιηθούν (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σσ. 74-75).

Εδώ ο άγιος Σωφρόνιος ερμηνεύει την προσέγγιση που υιοθέτησε απέναντι στο τυπικό με βάση την προβληματική του «Σαββάτου»: «Ο, τι λέχθηκε για το Σάββατο αφορά κάθε είδος ιδρυμάτων, τυπικών και παρομοίων προς αυτά εξωτερικών μορφών οργανώσεως, ιδιαίτερα όταν αυτά απολυτοποιούνται στη συνείδηση των ανθρώπων» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 75). Όπως εξηγεί, η απουσία τυπικού μπορεί να σημαίνει δύο πράγματα και να πάρει δύο μορφές: «η μία βρίσκεται χαμηλότερα από τον τύπο, και η άλλη υπερβαίνει κάθε τύπο. Εκεί που πνέει το πνεύμα της αγάπης, εκεί δεν απομένει χώρος για νομικούς κανονισμούς» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 74), ενώ:

κάθε εξωτερικός “τύπος” είναι κατώτερος από το σχέδιο του Θεού για τον άνθρωπο. Οι Πατέρες, οι θεμελιωτές του μοναχισμού, οδηγούσαν τους μαθητές τους προς την τελειότητα με τυπικά και κανόνες, χωρίς ποτέ να διαφεύγει την προσοχή τους ότι “Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον· ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου” (Αγία Γραφή Μκ: 2,27-28) (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 75).

Όπως απαντά ο μακαριστός πατήρ Συμεών Bruschweiler σε σχετική ερώτηση για το ζήτημα του τυπικού στη Μονή:

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αληθινή πνευματικότητα είναι αυτή του ευαγγελίου, πολύ περισσότερο από κάποιους εξωτερικούς τύπους που κατά καιρούς και δια μέσου των αιώνων χρησιμοποιούσε ο μοναχισμός... θα μπορούσα να πω ότι ο κανόνας μας είναι το βιβλίο του αγίου Σιλουανού (Πώς ήταν ο γέροντας Σωφρόνιος, ως πνευματικός πατέρας, 2019).

3.3 Ο άγιος Σωφρόνιος ως πνευματικός της Μονής, το ζήτημα της Υπακοής

Ο άγιος Σωφρόνιος πριν ιδρύσει τη Μονή του Τιμίου Προδρόμου υπήρξε για πάρα πολλά χρόνια πνευματικός πατέρας και καθοδηγητής, αρχικά μοναχών στον Άθωνα και αργότερα πλήθους λαϊκών. Μετά την κοίμηση του αγίου Σιλουανού και την εγκαταβίωσή του στην Αθωνική έρημο χειροτονήθηκε ιερέας το 1941 και έγινε «πνευματικός καθοδηγός» πολλών μοναχών, γεγονός που του επέτρεψε να έχει «άμεση πρόσβαση» στις εμπειρίες των μοναχών και να παρατηρήσει τα ουσιώδη «γνωρίσματα» του μοναστικού βίου διαμορφώνοντας την ουσία της ασκητικής του διδασκαλίας (Σαχάρωφ, 2008, σ. 39).

Από τον «στενό πυρήνα» των πνευματικών του τέκνων στη Γαλλία προήλθε η αδερφότητα της Μονής του Τιμίου Προδρόμου στο Essex. Ο μακαριστός πατήρ Συμεών Bruscheiler (1927-2009), μέλος αυτού του πυρήνα και της πρώτης αδερφότητας περιγράφει τον άγιο Σωφρόνιο ως πνευματικό πατέρα που ενέπνεε με την αγιότητα, τα χαρίσματα και το ταπεινό του φρόνημα τη φυσική και αυθόρμητη υπακοή των μελών της αδερφότητας (Πώς ήταν ο γέροντας Σωφρόνιος, ως πνευματικός πατέρας, 2019).

Ο συνεκτικός ιστός της Μονής ήταν «ο σύνδεσμος της προσωπικής σχέσης αγάπης και υπακοής προς τον γέροντα Σωφρόνιο», ενώ τόνιζε πως «είχαμε όλοι μια τεράστια εμπιστοσύνη στο πρόσωπό του» (Πώς ήταν ο γέροντας Σωφρόνιος, ως πνευματικός πατέρας, 2019). Ο άγιος Σωφρόνιος από την πείρα του ήξερε πως η πνευματική καθοδήγηση των μοναχών και των λαϊκών διαφέρει καθώς αυτό που είναι αυτονόητο για τους πρώτους δεν είναι και για τους δεύτερους, κάτι που ανακάλυψε με τον ερχομό του στην Ευρώπη και την πνευματική καθοδήγηση των ανθρώπων του κόσμου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 216). Ωστόσο, ήξερε ότι ο πνευματικός με την προσευχή και την διάνοιξή του στη χάρη του αγίου πνεύματος παρουσιάζει στο πρόσωπο που έχει απέναντί του την εικόνα του Χριστού μέσα του χωρίς να το εξαναγκάζει να την ακολουθήσει, όπως θα το έθετε ο Ντοστογιέφσκι στο μύθο του Μεγάλου Ιεροεξεταστή, όπου ο Χριστός ζητάει την «ελεύθερη αγάπη» και όχι «τους δουλικούς ενθουσιασμούς» τρομοκρατημένων σκλάβων (Ντοστογιέβσκη, 2014, σ. 295). Αυτήν την αρχή είχε επομένως σαν γνώμονα και για την πνευματική καθοδήγηση των μοναχών της Μονής του. Στη διεκυστίνδα μεταξύ υπακοής και ελευθερίας έδινε τη λύση της «ελεύθερης συνειδητής υπακοής» (Να ακούτε τον άλλο με την καρδιά, 2020). Ο ιερομόναχος πατήρ Νικόλαος Σαχάρωφ, μέλος της αδερφότητας και ανιψιός του γέροντα, θεωρεί ότι αυτή την υπακοή ήταν που ενθάρρυνε ο ίδιος και αποτελούσε τη νοοτροπία της Μονής και πως θεωρούσε πως «αυτή η υπακοή έχει την πνευματική αξία» (Να ακούτε τον άλλο με την καρδιά, 2020). Περιγράφοντας την μορφή του ως καθηγουμένου και πνευματικού πατρός εξηγεί ότι ανέφερε τη λέξη υπακοή πολύ σπάνια (Να ακούτε τον άλλο με την καρδιά, 2020).

Το ζήτημα της Υπακοής στα πλαίσια των σχέσεων πνευματικής πατρότητας είναι από τα πιο πολυσυζητημένα καθώς οι πτυχές του αγγίζουν ευαίσθητα για το σύγχρονο άνθρωπο θέματα όπως αυτό της ελευθερίας. Οι βάσεις για την υπακοή ως θεσμό τέθηκαν με την μεγάλη μοναστική κίνηση της ερήμου της Αιγύπτου και της Νιτρίας, από εξέχουσες

μορφές του μοναχισμού, όπως ο Μέγας Αντώνιος και ο Παχώμιος που την ενσωμάτωσε ως βασικό μέρος του μοναστικού του κανόνα, αλλά και από τη συλλογή του γεροντικού (Σαχάρωφ, 2008, σ. 272). Μεγάλοι ασκητικοί συγγραφείς όπως ο Ιωάννης ο Κασσιανός, ο Ιωάννης και ο Βαρσανούφιος, ο Δωρόθεος Γάζης, ο Ιωάννης της Κλίμακος και ο Συμεών ο νέος θεολόγος που επηρέασαν τον άγιο Σωφρόνιο τόνιζαν τη σημασία της Υπακοής ως την κορωνίδα των αρετών (Σαχάρωφ, 2008, σ. 273). Ο θεσμός του γέροντος και της Υπακοής στα μοναστικά πλαίσια λειτουργεί ως μυστήριο και έχει απόλυτο χαρακτήρα καθώς ο γέροντας είναι η φωνή του Θεού (Σαχάρωφ, 2008, σ. 275), αναδεικνύοντας μια προφητική διάσταση σε αυτόν, ως το πρόσωπο που δια της προσευχής αποκαλύπτει στον υποτακτικό του το θέλημα του Θεού, αλλά και ως μεσίτη που αναλαμβάνει το βάρος του και παρακαλεί τον Θεό γι' αυτόν (Σαχάρωφ, 2008, σ. 274). Επομένως, ο μοναχός δεσμεύεται κατά απόλυτο τρόπο στο ζήτημα της υπακοής. Αυτές οι παρατηρήσεις φαίνονται και στη διδασκαλία του αγίου Σιλουανού του Αθωνίτου που διασώζει ο άγιος Σωφρόνιος, εκεί τονίζεται ακριβώς ότι η υπακοή είναι «βαθύ μυστήριο» και είναι απαραίτητη όχι μόνο στους μοναχούς αλλά σε κάθε άνθρωπο καθώς απαλλάσσει την ανθρώπινη ψυχή από τη μέριμνα. (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1995, σ. 527). Η υπακοή έχει πολλαπλά οφέλη, σε μια μοναστική κοινότητα καθώς πέρα από τον πνευματικό πατέρα, τον γέροντα, μπορεί να απευθύνεται σε όλα τα μέλη της αδερφότητας και με αυτόν τον τρόπο ο μοναχός απαλλάσσεται από τους λογισμούς, τις δευτερες και τις τρίτες σκέψεις που έρχονται στον νου του έχοντας αμεριμνησία, γι' αυτό η πιο γνωστή μοναχική έκφραση που μας αποκαλύπτει αυτή τη διάσταση της «εις αλλήλους» υπακοής, είναι το «ευλόγησον» ή το «να 'ναι ευλογημένο» (Πολιτιστικό Κέντρο, 2019). Η αμεριμνία που προκύπτει από τη υπακοή, έχει αποτέλεσμα την εσωτερική ειρήνη του μοναχού γι' αυτό ο άγιος Σιλουανός παρατηρεί πως ο «*ύπήκοος*» μοναχός έχει εσωτερική ειρήνη και ο νους του είναι ελεύθερος να προσεύχεται καθαρά, εν αντιθέσει με τον «*ανυπήκοο*», που είναι μη καθαρός εξαιτίας των λογισμών και του διανοητικοψυχικού φορτίου που εμποδίζει την καθαρή προσευχή (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1995, σ. 529). Με αυτόν τον τρόπο ο νους του μοναχού «*απελευθερώνεται*» από το βάρος της εμπαθούς μεταπτωτικής πραγματικότητας και οδηγείται στην ελευθερία του νου που μπορεί να στραφεί στην καθαρή προσευχή (Σαχάρωφ, 2008, σ. 285).

Η υπακοή σε έναν πνευματικό πατέρα μαθαίνει στο μοναχό αλλά και σε κάθε άνθρωπο «*να μην εμπιστεύεται τον εαυτό του*» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 31). Η άποψη

αυτή του αγίου Σωφρονίου ακούγεται αλλόκοτη ειδικά για την εποχή της νεωτερικότητας που το κυρίαρχο σύνθημα διακηρύσσει την άμετρη εμπιστοσύνη στον εαυτό. Ο Rowan Williams μας λέει ένα απόφθεγμα από το γεροντικό που αποδίδεται στον αββά Ισίδωρο και λέει «από όλες τις προτροπές του πονηρού, η χειρότερη είναι να ακολουθήσεις την καρδιά σου» επεξηγώντας πως αυτό που φανταζόμαστε ως πραγματικό εαυτό δεν είναι πάντοτε η αλήθεια αφού μόνο αν εμπιστευτούμε τον Θεό μπορεί να μάθουμε την αλήθεια για τον εαυτό μας (Williams, 2017, σ. 73-75). Ο άνθρωπος είναι τραυματισμένος από την αμαρτία και αυτό δημιουργεί λανθασμένη κρίση και στρεβλή ανάγνωση της πραγματικότητας, γι' αυτό τον λόγο η «μη εμπιστοσύνη» σε αυτή την κρίση ελευθερώνει τον άνθρωπο από τις εμπαιθείς κινήσεις της ψυχής του μέσω του συντονισμού του με την καθοδήγηση του γέροντα (Σαχάρωφ, 2008, σ. 276). Μέσω της αυτοπαράδοσης στην πνευματική καθοδήγηση του πνευματικού πατέρα και της υπακοής επιτυγχάνεται η απελευθέρωση από τη μέριμνα που αποσπά τον νου από τον Θεό και εμποδίζει την προσευχή και την κάθοδο του νου στη καρδιά, αλλά και από τη δυσάρεστη πτωτική περιπέτεια που δημιουργεί η εμπιστοσύνη στο κακό και διαστρεβλωμένο από την αμαρτία θέλημα.

Η υπακοή στη μοναχική ζωή επεκτείνεται, λαμβάνοντας απόλυτο χαρακτήρα, σε όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με την καθημερινή ζωή. Ο μοναχός πριν κάνει το οτιδήποτε περιμένει να λάβει ευλογία από τον γέροντα κατά την εξαγόρευση των λογισμών του και ανάλογα με τη θετική ή αρνητική απάντηση ενεργεί με απόλυτη υπακοή σε αυτό που του λέει ο πνευματικός του καθοδηγητής (Σαχάρωφ, 2008, σ. 284). Η στάση αυτή μπορεί να τρομάζει τον σύγχρονο άνθρωπο, ωστόσο αποκαλύπτει την τεράστια σημασία που μπορούν να έχουν θέματα και υποθέσεις που φαντάζουν δευτερεύουσες (Σαχάρωφ, 2008, σ. 284). Στην πνευματική ζωή δεν υπάρχουν δευτερεύοντα πράγματα αλλά η κάθε λεπτομέρεια μπορεί να είναι κρίσιμη γι' αυτό κατατίθεται ενώπιον του πνευματικού.

Η απολυτότητα στα ζητήματα της υπακοής που μπορεί να φαίνεται ότι υπάρχει στο λόγο του αγίου Σωφρονίου, δείχνει ποια θα πρέπει να είναι η πνευματική στάση του μοναχού που θα τον ωφελήσει, αλλά δεν υπονοεί κάποιο αλάθητο όσον αφορά τον πνευματικό. Υπήρξε, εξάλλου, στη ρωσική ασκητική παράδοση του 19ου αιώνα ζήτημα σε σχέση με τον γέροντα ο οποίος θεωρήθηκε αυθεντία, ενώ όλο το βάρος μετατοπίστηκε στη διάθεση υπακοής του υποτακτικού (Σαχάρωφ, 2008, σ. 280). Ωστόσο, στον άγιο Σωφρόνιο και στον άγιο Σιλουανό υπήρχε η επίγνωση ότι ο γέροντας μπορεί και να σφάλει, γι' αυτό

δινόταν έμφαση στις πνευματικές προϋποθέσεις που πρέπει να έχει ο καθοδηγός με πρώτιστη αυτήν της προσευχής, ενώ το ότι ο Θεός μιλάει μέσω του πνευματικού σχετίζεται με την πνευματική κατάσταση και στάση του μοναχού καθώς και στον μέγιστο κίνδυνο που μπορεί να προκύψει από την υπερηφάνεια και τον αυτοσχεδιασμό, χωρίς να παραγνωρίζονται και οι κίνδυνοι που είναι δυνατόν να προκύψουν αν ο πνευματικός δεν έχει τις σωστές προϋποθέσεις (Σαχάρωφ, 2008, σ. 282). Ο πνευματικός πρέπει και αυτός δια της προσευχής, κυρίως, να αναζητεί το θέλημα του Θεού, την «πληροφορία» καθώς είναι «το όχημα της θείας ενέργειας και όχι η πηγή» (Σαχάρωφ, 2008, σ. 287) ή όπως το εκφράζει ο άγιος Σωφρόνιος «*Η απάντησις του πνευματικού κατά το πλείστον θα φέρη σφραγίδα ατελείας. Τούτο όμως δεν σημαίνει ότι ο πνευματικός στερείται της χάριτος της γνώσεως του τελείου, αλλ' ότι το τέλειον υπερβαίνει τις δυνάμεις του ερωτώντος*» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 99).

Η υπακοή δεν αποτελεί απλώς μια επιφανειακή αρετή μέσα σε ένα εξωτερικό πλαίσιο καθηκοντολογίας, έστω και μοναχικής αλλά έχει ένα ιδιαίτερο θεολογικό και οντολογικό βάθος μέσα στη θεολογία του αγίου Σωφρονίου. Συνδέεται με τη Τριαδολογία και τη Χριστολογία του αγίου Σωφρονίου και τις ανθρωπολογικές συνέπειές τους. Ο άγιος Σωφρόνιος είχε υιοθετήσει τη θεολογική προσέγγιση για την κένωση στις σχέσεις μεταξύ των τριών υποστάσεων στην αγία Τριάδα. Η συγκεκριμένη θεολογική προσέγγιση δεν απαντάται στα πλαίσια της πατερικής θεολογίας όπου η έννοια της κένωσης σχετίζεται με την ενανθρώπιση του δευτέρου προσώπου της Αγίας Τριάδος, του Υιού και Λόγου του Θεού Πατρός, όπου απαντάται αρχικά στον Απόστολο Παύλο και εν συνεχεία αναπτύσσεται από την Πατερική θεολογία. Όπως λέει ο Απόστολος Παύλος, ο Χριστός

«...έν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὐρέθει· ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα» (Αγία Γραφή Φιλ: 2,6-10).

Το πρότυπο αυτό της κένωσης είναι και πρότυπο της υπακοῆς στον πνευματικό πατέρα και αυτό το μοτίβο χρησιμοποιείται πολύ συχνά καθώς το υπέρτατο πρότυπο της υπακοῆς είναι ο ίδιος ο Χριστός, ο οποίος από υπακοή στον Θεό Πατέρα, ως Θεός ενανθρωπίζεται και δοκιμάζει την έσχατη κένωση στον Σταυρό. (Σαχάρωφ, 2008, σ. 289). Ωστόσο, ο άγιος Σωφρόνιος, ακολουθώντας στο σημείο αυτό την θεολογική πρόταση του πατρός

Σεργίου Μπουλγκάκωφ, επεκτείνει την κένωση στις σχέσεις των τριών προσώπων της Αγία Τριάδος (Σαχάρωφ, 2008, σ. 29), όπου το κάθε πρόσωπο-υπόσταση ενώ φέρει το όλον του Θείου Είναι «κενώνεται» για χάρη του άλλου και συντελείται μια «απόλυτη κενωτική υπακοή» δια της οποίας πραγματοποιείται η «αλληλοπεριχώρηση των προσώπων» (Σαχάρωφ, 2008, σ. 290). Αυτή η υπακοή στην Αγία Τριάδα ταυτίζεται με την αγάπη και μεταφέρεται στην ανθρώπινη διάσταση καθώς η Αγία Τριάδα είναι το αρχέτυπο της ανθρωπότητας και ο άνθρωπος για να φτάσει από το κατ' εικόνα στο καθ' ομοίωσιν θα εφαρμόσει αυτήν την ασκητική αγαπητική υπακοή για να υπάρξει η αλληλοπεριχώρηση των προσώπων κατά το θείο πρότυπο (Σαχάρωφ, 2008, σ. 290). Με αυτήν την έννοια ο Κύριος στο Ευαγγέλιο μιλάει για την υπακοή στον Πατέρα του (Αγία Γραφή Ιω: 14,31) και την υπακοή των μαθητών του στις εντολές του (Αγία Γραφή Ιω: 14,15). Ο άγιος Σωφρόνιος ταυτίζοντας την υπακοή με την αγάπη, την ταπείνωση και την άρνηση του εγωιστικού ατομισμού θεωρεί ότι ο άνθρωπος ακολουθεί το πρότυπο της Αγίας Τριάδος και ανοίγεται στους άλλους πραγματοποιώντας έτσι την «υποστατική αρχή», αφού γίνεται υπόσταση αναδεχόμενος τις υποστάσεις των άλλων και τους περιχωρεί (Σαχάρωφ, 2008, σ. 290). Δια της υπακοής αρχίζει κάποιος να προχωρεί σε «διεύρυνση της ανθρώπινης συνείδησης» να συνδέεται με μυστικό τρόπο με τον εσωτερικό κόσμο του άλλου: «Με τον καιρό μαθαίνουμε να δεχόμαστε τις σκέψεις τους, το θέλημά τους. Με αυτόν τον τρόπο διεισδύουμε στους απόκρυφους χώρους του εσωτερικού τους κόσμου» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 32). Γι' αυτό η υπακοή διευρύνεται σε ένα μοναστήρι όχι μόνο στον γέροντα αλλά και σε κάθε αδερφό (Πολιτιστικό Κέντρο, 2019), όπως θα μπορούσε να συμβεί μέσα στον υπόλοιπο κόσμο κατ' αναλογία. Ωστόσο, στα πλαίσια της Πνευματικής Πατρότητας για τον Άγιο Σωφρόνιο η υπακοή γίνεται «άσκηση αγάπης» και όσο ο άνθρωπος κενώνεται, τόσο περισσότερο αγαπάει, αφού το μέσα του ανοίγεται στο άλλο το διαφορετικό, πρώτα του πνευματικού του πατρός και κατ' επέκτασιν όλων των ανθρώπων. Ειδικά στα μοναχικά πλαίσια ο μοναχός δια της υπακοής γίνεται «πρόσωπο», πραγματοποιεί την υποστατική αρχή (Σαχάρωφ, 2008, σ. 293) και τελειώνεται στην αγάπη:

Τελειούμεθα εν τη υπακοή εις τον Θεόν και τον αδελφόν ημών. Τελειούμεθα εν τη αγάπη, διευρύνομεν το είναι ημών, μέχρι να φθάσωμεν εις την πληρότητα της θεανδρικής υπάρξεως κατ'εικόνα του Θεανθρώπου Χριστού, διότι δεν υπάρχουν

όρια εις την αγάπην του Θεού προς τον άνθρωπον. (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996β, σ. 50).

Ο άγιος Σωφρόνιος συμφωνούσε με τον Απόστολο Ιωάννη όσον αφορά τη φύση της αγάπης κατά το «*ή τελεία αγάπη έξω βάλλει τόν φόβον*» (Αγία Γραφή Α Ιω: 4,18), γι' αυτό τον λόγο συνδέοντας την υπακοή με την αγάπη πίστευε ότι η υπακοή δεν μπορεί να είναι προϊόν εξαναγκασμού, αλλά θα πρέπει να είναι ελεύθερη. Έτσι αποσυνδέει την υπακοή από την πειθαρχία αφού η πρώτη είναι προσωπική-υποστατική συνδέεται με ένα πρόσωπο που αγαπούμε (Σαχάρωφ, 2008, σ. 295), όπως ο πνευματικός πατέρας και όχι σε ένα απρόσωπο σύνολο: «η αρχή της προσωπικής υπακοής είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη θεολογική έννοια του προσώπου-υπόστασης. Η απόκλιση από την ορθή κατανόηση της προσωπικής αρχής εν τω Θεώ είναι θα μείωνε την ένταση του αγώνα μας για μια τέλεια προσωπική υπακοή» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996β, σ. 175). Το αποτέλεσμα της μετατροπής της υπακοής σε πειθαρχία είναι να χάνεται ο προσωπικός της χαρακτήρας και να υποτάσσεται σε απρόσωπες δομές και σύνολα (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996β, σ. 175). Η υπακοή είναι ελεύθερη γι' αυτό στη Μονή Τιμίου Προδρόμου, όπως παρατηρεί ο πατήρ Νικόλαος Σαχάρωφ, «όλα πραγματοποιούνταν με ελεύθερη βούληση. Ακόμα κι αν ένας δόκιμος ήθελε να εκπληρώσει αμέσως την υπακοή, ακόμα και τότε ο πατέρας Σωφρόνιος δεν φορτωνόταν σε αυτόν. Αν έβλεπε την ανθρώπινη επιθυμία στην υπακοή σε αυτόν τότε ανοιγόταν σταδιακά (Να ακούτε τον άλλο με την καρδιά, 2020). Επομένως, παρ' ότι ο άγιος Σωφρόνιος τόνιζε την απολυτότητα της υπακοής και την τεράστια σημασία της, τη συνέδεε επίσης απόλυτα με την αγαπητική ελευθερία, αλλιώς θεωρούσε ότι θα έχουμε εκτροπή σε πειθαρχία στρατιωτικού τύπου. Όπως λέει, πάλι, ο πατήρ Νικόλαος Σαχάρωφ από τις αναμνήσεις του για τον γέροντα «*η υπακοή η οποία επιβάλλεται σε έναν άνθρωπο από έξω, ιδίως όταν επιβάλλεται δια της βίας με απειλές, τέτοια υπακοή δεν θα φέρει πνευματικό καρπό. Δεν θα παραμείνει στην αιωνιότητα*», καθώς η θέση του πνευματικού και η πνευματική καθοδήγηση δεν είναι «*απλώς μία διοικητική θέση ή θέση εξουσίας*», αλλά το να καθοδηγήσει τους ανθρώπους στο «*Άγιο Πνεύμα*», μέσα από την αγάπη «*και τότε η υπακοή θα ρέει ως «ύδατος ζώντος*», σύμφωνα με τον Ιωάννη (Ιω 7,38) (Να ακούτε τον άλλο με την καρδιά, 2020). Η υπακοή στα πλαίσια της πνευματικής καθοδήγησης είναι πνευματικό γεγονός και αν πάρει άλλες ατραπούς θα χάσει την πνευματική σημασία της γι' αυτό ο άγιος Σωφρόνιος τονίζει:

Η μοναχική υπακοή είναι πράξις θρησκευτική και, ως τοιαύτη, οπωσδήποτε πρέπει να είναι ελεύθερα, άλλως στερείται της θρησκευτικής σημασίας αυτής. Η υπακοή μόνον τότε είναι πνευματικώς καρποφόρος, όταν φέρει χαρακτήρα ελεύθερας εκκοπής του ιδίου θελήματος και της ίδιας “κρίσεως” ενώπιον του Γέροντος χάριν αναζητήσεως των οδών του θείου θελήματος. (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996β, σ. 53-54).

4. Θεολογία και ανθρωπολογία της πνευματικής πατρότητας

Ο άγιος Σωφρόνιος Σαχάρωφ χειροθετήθηκε πνευματικός το 1941. Ήταν πνευματικός στο Άγιον Όρος μοναχών αρκετών ιερών Μονών, όπως της Αγίου Παύλου, της Μονής Ξενοφώντος, της Μονής Γρηγορίου, της Μονής Σίμωνος Πέτρας και πολλών κελλιών και σκητών (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σ. 12). Έγινε πνευματικός μετά από αρκετά χρόνια εγκαταβίωσης και άσκησης στο Όρος. Ο ίδιος πέρασε από την πνευματική καθοδήγηση και μαθητεία και συνδέθηκε με τον Άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη, μέχρι να χειροτονηθεί ιερέας και να του ανατεθεί η διακονία του πνευματικού και της πνευματικής καθοδήγησης. Πριν συμβεί αυτό υπήρξε μια πρώιμη απόπειρα πνευματικής καθοδήγησης του Δαβίδ-Δημητρίου Μπάλφουρ, η οποία ξεκίνησε με τον ερχομό του Μπάλφουρ στο Άγιον Όρος και τη γνωριμία με τον Άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη και συνέχισε σε όλη τη μετέπειτα περιπετειώδη διαδρομή του. Η πνευματική καθοδήγηση γινόταν από κοινού με τον άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη και εξαιτίας της απόστασης του Μπάλφουρ από το Όρος συνεχίστηκε με ανταλλαγή επιστολών από τις δύο πλευρές (Μητροπολίτης Ιερόθεος, 2008, σσ. 166-167). Ο άγιος Σωφρόνιος έκανε λόγο για «Τριαδική συμμαχία» αναφερόμενος σε αυτή τη πνευματική σχέση και επικοινωνία. (Μητροπολίτης Ιερόθεος, 2008, σ. 166). Βεβαίως, δεν ήταν απλώς πνευματική επικοινωνία αλλά σχέση πνευματικής πατρότητας και καθοδήγησης, η οποία δείχνει «πως καθοδηγεί ένας γνήσιος πνευματικός πατέρα αυτούς που τον εμπιστεύονται» και περιλαμβάνει τα περισσότερα θέματα της πνευματικής ζωής. (Μητροπολίτης Ιερόθεος, 2008, σ. 163).

Όταν του ανατέθηκε και «επίσημα» η διακονία του μυστηρίου της εξομολόγησης και της πνευματικής καθοδήγησης, ο ίδιος προχώρησε σε μια «κένωση», μια πολύ συχνή θεολογική έννοια που συναντούμε στα κείμενά του και τη θεολογική διδασκαλία του. Ο άγιος Σωφρόνιος άρχισε να θυσιάζει τον χρόνο στον οποίο θα μπορούσε να προσευχηθεί, να ασχοληθεί με την πνευματική του ζωή για χάρη των αδελφών του. Αυτό το στοιχείο έμεινε σε όλη τη μετέπειτα πορεία του ως πνευματικού και απετέλεσε στοιχείο ουσιώδες και της θεολογικής και πνευματικής και ποιμαντικής ιδιοσυγκρασίας του αγίου, αφού αυτά τα μέρη δεν διαχωρίζονταν αλλά ήταν σε αυτόν ένα ενιαίο όλον (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 238).

4.1 Προϋποθέσεις πνευματικού πατρός

Η διαμόρφωση της πνευματικής σχέσης ανάμεσα στον πνευματικό πατέρα και τα πνευματικά του τέκνα πρέπει σύμφωνα με τη θεολογία του αγίου Σωφρονίου να στηρίζεται στο στέρεο έδαφος υπάρχουσας πνευματική εμπειρίας. Η πρώτη βασική συνιστώσα αυτής της εμπειρίας είναι ο πνευματικός πατέρας. Ο πνευματικός πρέπει να έχει διαμορφώσει την πνευματική του πορεία, η οποία ακολουθεί την πορεία της προσωπικής του σχέσης με τον Θεό. Είναι ανάγκη κατά τον άγιο Σωφρόνιο, ο πνευματικός να έχει διέλθει όλα τα στάδια της πνευματικής ζωής έτσι ώστε να αντλεί από τη σχέση του με τον Θεό την πνευματική καθοδήγηση που θα παρέχει στα πνευματικά του τέκνα και όχι από τον νου του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 211). Ο ίδιος ο άγιος Σωφρόνιος «πέρασε από όλες τις πνευματικές καταστάσεις γι' αυτό και μπορεί να καθοδηγήσει τα πνευματικά του παιδιά, που του εμπιστεύθηκε η Πρόνοια του Θεού, και αισθάνεται πνευματική ευθύνη για την σωτηρία τους» (Μητροπολίτης Ιερόθεος, 2008, σ. 163). Το χάρισμα της πνευματικής πατρότητας, φυσικά, είναι θεσμικό και δίδεται από την Εκκλησία δωρεάν, μαζί με την ιερωσύνη. Ωστόσο, αυτό είναι ανάγκη να συνυπάρχει με το «*βασιλείον ιεράτευμα*», όχι δηλαδή το θεσμικό στοιχείο της ιερωσύνης αλλά το χαρισματικό (Σαχάρωφ, 2008, σ. 271). Ο θεσμός και το χάρισμα είναι δύο πυλώνες που συνυπάρχουν στη ζωή της Εκκλησίας και δεν μπορούν να νοηθούν χωριστά το ένα από το άλλο και κάθε άλλο παρά αποκλείουν ο ένας τον άλλον (Σαχάρωφ, 2008, σ. 271). Η Εκκλησία υπάρχει ως θεσμός, μια υπάρχουσα στην ιστορία κοινότητα, η οποία φιλοξενεί μέσα της το χαρισματικό στοιχείο της δωρεάς του Θεού. Αν αυτονομήσουμε τον θεσμό από το χάρισμα, τότε έχουμε έναν θεσμό και τίποτα παραπάνω, ενώ αν αυτονομήσουμε το χαρισματικό στοιχείο εις βάρος της θεσμικής διάστασης της Εκκλησίας, τότε καταλήγουμε σε μια πνευματική ελίτ χαρισματούχων και μια ιδεαλιστικού τύπου «*πνευματική εκκλησία*», που περιφρονεί το εκκλησιαστικό σώμα. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, αυτά λειτουργούν συμπληρωματικά και τρέφεται το ένα από το άλλο (Μαρτζέλος, 2022, σ. 2).

Έτσι λοιπόν το βασίλειο ιεράτευμα, η χαρισματική διάσταση της ιερωσύνης, το προσωπικό χάρισμα προκύπτει από την κάθαρση από τα πάθη και την μετάνοια. Ο ίδιος ο γέροντας Σωφρόνιος ακολούθησε αυτή την πορεία και αυτό το σχήμα. Οι άγιοι καθαίρουν τους εαυτούς τους και δέχονται τη χάρη, η οποία αργότερα αίρεται, ώστε ο άνθρωπος να ταπεινωθεί και να την αναζητήσει μέσα από την άσκηση και το ταπεινό φρόνημα και να

του δοθεί εκ νέου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 173). Ο γέροντας δέχθηκε τη θέα του Θεού στην Γαλλία (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 257), μετανόησε από την προηγούμενη ζωή του και πήγε στο Όρος όπου ασκήθηκε στην προσευχή, τη μετάνοια και την ταπείνωση (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σσ. 11-12). Όταν ο άνθρωπος καθαρίζεται και γίνεται με ταπείνωση δοχείο της χάριτος, τότε η καρδιά του πλαταίνει και οδηγεί και άλλους στο δρόμο της σωτηρίας. Πρώτα πρέπει ένας άνθρωπος να θεραπευθεί και μετά να οδηγήσει και άλλους ανθρώπους στην θεραπεία (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σσ. 30-31). Θεραπεία σύμφωνα με τον άγιο Σωφρόνιο και είσοδος στο βασιλείον ιεράτευμα είναι η ένωση του νου με την καρδιά (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σ. 171). Όταν ο νους ενώνεται με την καρδιά τότε ο άνθρωπος αποκτά ευρεία εποπτεία ακόμη και του υποσυνειδήτου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1995, σ. 179). Έτσι, με αυτόν τον τρόπο, ο πνευματικός καθοδηγητής θα δίνει λόγο που θα προέρχεται από τον Θεό και όχι από τον εαυτό του και τότε του αποκαλύπτεται «*το μυστήριο των οδών της Σωτηρίας*» για τους ανθρώπους (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σσ. 194-195). Υπό τη «*θεωρία του ακτίστου φωτός*», φωτίζονται και τα θέματα και τα προβλήματα αυτής εδώ της ζωής. Ο πνευματικός πατέρας πρέπει είναι σε κατάσταση προσευχής. (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 212). Η προσευχή δεν είναι μια τυπική διαδικασία, αλλά η ζωντανή σχέση με τον Θεό που ο πιστός πρέπει να καλλιεργεί συνεχώς. Ακόμα περισσότερο πρέπει να την καλλιεργεί ο πνευματικός πατέρας, αφού αυτή ανανεώνει την σχέση με το Θεό και κρατάει ανοιχτό το κανάλι της κοινωνίας μαζί του. Στη συμβουλευτική του ο πνευματικός ζητεί «*λόγον*» από τον Κύριο προκειμένου να καθοδηγήσει τον πιστό. Ο Άγιος Σωφρόνιος, πάντοτε προσευχόμενος ζητούσε λόγο για να καθοδηγήσει τους εξομολογούμενους (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 212). Έτσι, δεν είναι η λογική ανάλυση και η σκέψη του πνευματικού που καθοδηγεί τον άνθρωπο, αλλά η χάρις του Θεού που «*πληροφορεί*» την προσευχόμενη καρδιά του, καθώς δε συμβουλεύει από την «*προσωπική του λογική*» κατά το παράδειγμα του αγίου Σεραφείμ του Σάρωφ, που έκανε λόγο για «*λάθη*» όποτε μιλούσε από το νου του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 212). Δε σημαίνει, βέβαια, ότι αυτό γίνεται πάντα και κατά μαγικό τρόπο, ο άγιος Σωφρόνιος όμως μας δίνει τη δέουσα εικόνα την οποία πρέπει να αναζητήσουμε με ταπείνωση και άσκηση. Και το ότι αυτή η διαδικασία δεν ενέχει μαγικό χαρακτήρα, προκύπτει και από την ιδιαιτερότητα κάθε περίπτωσης. Αν ο άνθρωπος δεν έχει δεκτικότητα, τότε η χάρις της προσευχής του πνευματικού δεν μπορεί να τον εξαναγκάσει. Χαρακτηριστικά ο άγιος Σωφρόνιος έλεγε πως όταν δεν έβλεπε άνθρωπο με δεκτικότητα, τότε δεν ζητούσε λόγο,

αλλά συμβούλευε από τον εαυτό του, έτσι ώστε να μη βάλει σε κίνδυνο τον άνθρωπο που θα έπεφτε σε μεγαλύτερη «κατάκριση» για τον εαυτό του αν δεν ακολουθούσε τον λόγο που θα του έδινε (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 213). Έτσι, ο πνευματικός πατήρ δια της προσευχής του, μεταδίδει τον λόγο του Θεού για κάθε ζήτημα και για κάθε άνθρωπο ξεχωριστά, έτσι ώστε να του ανοιχτούν οι «οδοί της σωτηρίας». Ο πνευματικός, επιπλέον, πρέπει να είναι σε θέση να δώσει συμβουλές που ο ίδιος τηρεί και να έχει διέλθει τις πνευματικές καταστάσεις που διδάσκει τους άλλους (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σ. 195). Για τον άγιο Σωφρόνιο δεν γίνεται ο πνευματικός να «εντέλλεται» στους υπό την διαποίμανσή του ανθρώπους ότι δεν εφάρμοσε ο ίδιος (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 226).

4.2 Προϋποθέσεις πνευματικών τέκνων

Ο άλλος σημαντικός πόλος στην πνευματική πατρότητα είναι ο άνθρωπος που δέχεται την καθοδήγηση. Προκειμένου να οδηγηθεί ο άνθρωπος από τον πνευματικό πατέρα σε οδό σωτηρίας πρέπει να έχει δεκτικότητα και ανοιχτή την καρδιά του. Ακόμα και ο πιο άγιος και έμπειρος πνευματικός δεν μπορεί να καθοδηγήσει ανθρώπους χωρίς δεκτικότητα (Μητροπολίτης Ιερόθεος, 2008, σσ. 230-231), όπως μας διδάσκει και η παραβολή του σπορέως για τη διαφορετικότητα της δεκτικότητας της γης κάθε φορά πέφτει ο σπόρος (Αγία Γραφή Λκ: η' 9-15). Ο ίδιος ο άγιος Σωφρόνιος είχε πλήρη επίγνωση αυτού του γεγονότος και πάντοτε τόνιζε ότι δεν αρκεί η εμπειρία και η αγιότητα του πνευματικού πατρός προκειμένου να οδηγηθεί ο άνθρωπος στη χάρη του Θεού και να μορφωθεί μέσα του η εικόνα του Κυρίου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 30). Όπως λέει στον Μπάλφουρ, αν η πνευματική του κατάσταση ήταν διαφορετική θα τον ωφελούσε και ένας απλός πνευματικός, όχι κατ' ανάγκην χαρισματούχος (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 99). Έτσι κι αλλιώς η διαδικασία της πνευματικής καθοδήγησης δεν πρέπει να διέπεται από τον εξαναγκασμό (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 196). Η ελευθερία και το αυτεξούσιο του ανθρώπου είναι βασικό στοιχείο της πνευματικής ζωής, της πνευματικής καθοδήγησης και της εν Χριστώ σωτηρίας, αφού ο Θεός δεν το αφαιρεί από τον άνθρωπο γιατί έτσι υποβιβάζει το «λογικό του κτίσμα στο επίπεδο των υποσυνείδητων κτισμάτων» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 126). Έτσι ο άνθρωπος πρέπει να είναι εν εγρηγόρσει και εν προσευχή. Πρέπει να αναζητεί τον πνευματικό του πατέρα και καθοδηγητή με διάθεση προσευχής, ώστε ο Θεός να του τον αποκαλύψει (Αρχιμανδρίτης

Σωφρόνιος, 2010, σ. 30). Όπως ο πνευματικός προσεύχεται να του δώσει ο Θεός λόγο, έτσι και άνθρωπος που προσέρχεται σε αυτόν πρέπει να προσεύχεται να είναι έτοιμος να ακούσει τον λόγο του πνευματικού. Πρέπει να προσεύχεται για τον φωτισμό του πνευματικού του έτσι ώστε να τον καθοδηγήσει σωστά. Αν οι δύο πόλοι της πνευματικής σχέσης είναι προσευχόμενοι τότε ακόμη και οι πέτρες θα μιλήσουν (Saint Maxim The Greek Institute, 2021). Η σχέση μεταξύ πνευματικού καθοδηγητή και πνευματικών τέκνων είναι σχέση αμφίδρομη και κτίζεται πάνω στην άσκηση και την ταπείνωση και των δύο μερών, η οποία ανοίγει το δρόμο για την δράση και την ενέργεια του Θεού. Το ζητούμενο είναι να ανοιχτεί ένας δρόμος για να αποκαλυφθεί το θέλημα του Θεού γι' αυτό και τα δύο μέρη δοκιμάζονται.

4.3 Η θεολογική πτυχή και η σημασία της πνευματικής Πατρότητας

Στη ζωή της εκκλησίας δεν κυριαρχεί η διαλεκτική των σχέσεων εξουσίας που βλέπουμε στις δομές του κόσμου. Όπως λέει ο ίδιος ο Κύριος *«Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν ἐνεργεῖται καλοῦνται· ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γινέσθω ὡς ὁ νεώτερος, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν»* (Αγία Γραφή Λκ: κβ' 25-27). Υπάρχει ο φόβος, πολλές φορές, έναντι του θεσμού της πνευματικής πατρότητας καθώς δεν αντιμετωπίζεται ως *«διακριτική καθοδήγηση»*, αλλά ως *«ηθικιστικό και ψυχολογικό “πατρονάρισμα” των συνειδήσεων»* καθώς και εξανδραποδισμού της ανθρώπινης ελευθερίας και της ελεύθερης θέλησης (Γιανναράς, 2011, σ. 140). Ωστόσο, η σχέση μεταξύ πνευματικού καθοδηγητή και πνευματικού τέκνου δε διέπεται από τη μορφή σχέσης κυρίου και δούλου, αλλά αυτή του πατρός και του παιδιού. Η πνευματική πατρότητα είναι σχέση και δεσμός που *«υποστασιάζει»* το πρόσωπο στην ενότητα ζωής της Εκκλησίας - είναι γέννηση στη ζωή και όχι απλή παιδαγωγία: *«Ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα»* (Αγία Γραφή Α Κορ: 4,15) (Γιανναράς, 2011, σσ. 139-140). Ο πνευματικός πατέρας *«γεννά»* τα πνευματικά του τέκνα και όπως κάθε γέννα αυτό είναι μια διαδικασία οδύνης και κόπου. Όπως μαρτυρεί: *«Ἡ διακονία του πνευματικού είναι φοβερὰ, ἀλλὰ καὶ συναρπαστική· ἔμπονος ἀλλὰ καὶ εμπνεύουσα»* (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 210). Ο βασικός στόχος της πνευματικής Πατρότητας συνδέεται με το μυστήριο και τη δωρεά της υιοθεσίας που ενεργεί ο Χριστός κατά την ενανθρώπησή του, όπου ο ίδιος γίνεται *«γενάρχης»* και *«πατέρας»* του *«νέου λαού»* του (Αρχιμανδρίτης

Ζαχαρίας, 2000, σ. 192). Το πρότυπο της πνευματικής Πατρότητας επομένως είναι ο ίδιος ο Χριστός (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 211). Ο πνευματικός μετέχει του Χριστού γενόμενος «συνεργός Θεοῦ» (Αγία Γραφή Α Κορ: 3,9) και δημιουργεί μαζί με Εκείνον «θεούς δια την αιωνιότητα εν τω ακτίσω φωτί» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 211). Ο άγιος Σωφρόνιος δεχόμενος τη μοναδικότητα του Θεού ως δημιουργού δέχεται ότι ο άνθρωπος γενικότερα, και ο ιερέυς και ο πνευματικός ειδικότερα, συμμετέχει σε κάποιο βαθμό στη δημιουργική ενέργεια του Θεού και κατά άμεσο τρόπο «στο έργο της αναγεννήσεως, της αποκαταστάσεως ή της δεύτερης ύψιστης αναπλάσεώς μας από τη θεία χάρη» ειδικά μέσα στην «εξομολόγηση και στην πνευματική καθοδήγηση» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 172). Ο πνευματικός αγωνίζεται με κάθε άνθρωπο προκειμένου να αποκαταστήσει με τη χάρη του Θεού την «εικόνα» του Χριστού μέσα τον καθένα (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 239). Ουσιαστικά η λειτουργία της πνευματικής πατρότητας είναι κομμάτι της προφητικής και της αποστολικής Παράδοσης, αφού ο πνευματικός συνεχίζει το έργο των Προφητών και των Αποστόλων (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σσ. 197, 201). Αυτή η λειτουργία, όμως, γίνεται «έμπονη» παρά την συναρπαστικότητα που διαθέτει γιατί ο πνευματικός πατέρας πρέπει να γνωρίσει μια μορφή «κένωσης» και θυσίας.

Ο ίδιος ο Άγιος Σωφρόνιος όταν ξεκίνησε τη διακονία του πνευματικού (1941), θυσίασε την «ησυχία» του και την ενασχόληση με την πνευματική ζωή χάριν αυτής (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 238). Αλλά και πριν αναλάβει και θεσμικά τη διακονία του πνευματικού, όπως μαρτυρούν οι επιστολές στον Δ. Μπάλφουρ, στην πρώτη αυτή απόπειρα πνευματικής καθοδήγησης, είχε δηλώσει τον κόπο, τον πόνο και τον αγώνα του για την σωτηρία της ψυχής του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 124), αλλά και την έντονη και έμπονη προσευχή του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 111). Ο άγιος Σωφρόνιος μέσα στην «κενωτική του αγάπη» ζούσε «αυτήν τη χριστοειδή αγάπη που ανεβαίνει στην Γεθσημανή, τον Σταυρό και κατεβαίνει στον άδη για την σωτηρία των ανθρώπων» (Μητροπολίτης Ιερόθεος, 2008, σ. 162). Μαρτυρεί ο ίδιος στις επιστολές του: «Προσευχόμενοι για σας την νύχτα της Παρασκευής έκλαιγα, όπως κλαίνε για νεκρούς» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 56). Όλα αυτά συμβαίνουν γιατί ο ίδιος ήταν πατέρας και όχι κύριος και δικτάτορας του άλλου και έτσι ακριβώς αντιμετωπίζει το μυστήριο της πνευματικής πατρότητας η εμπειρία και η θεολογία της Εκκλησίας. Η πνευματική αυτή σχέση είναι επομένως μυστήριο ελευθερίας (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος,

2004, σ. 331) και δεν υπάρχει σε μια υγιή και εκκλησιαστική αντιμετώπιση του μυστηρίου ο κίνδυνος της ψυχικής νοσηρής εξάρτησης και υποδούλωσης. Ο ίδιος ο πνευματικός έχει την επίγνωση, πως οι άνθρωποι δεν είναι οπαδοί του, γιατί δεν είναι αυτός που ενεργεί το μυστήριο της πνευματικής πατρότητας αλλά η χάρη του Θεού, όπως το διατυπώνει στον Μπάλφουρ ο άγιος Σωφρόνιος:

Όλη μου η μέριμνα, όσο το επιτρέπουν οι ασθενείς δυνάμεις και η αντίληψή μου, έγκειται στο να σας υποδείξω την οδό προς το αυθεντικό είναι, στην οποία σας οδηγεί η θεία χάρη, εγώ δε αποχωρώ από το έργο αυτό που υπερβαίνει τις δυνάμεις μου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 101).

Αυτός ο κίνδυνος υπάρχει σε αλλοιώσεις του εκκλησιαστικού μυστηρίου που έχουν την ρίζα τους στην αλλοίωση του εκκλησιαστικού φρονήματος και μπορεί να ενδημούν και «μέσα» στον χώρο της Εκκλησίας, πρέπει ωστόσο να αντιμετωπίζονται ως παρεκτροπές και αποκλίσεις, ενώ περιπτώσεις σαν του αγίου Σωφρονίου είναι οι οδοδείκτες και οι διασώστες του αληθινού εκκλησιαστικού μυστηρίου.

4.4 Εκκλησιαστικός χαρακτήρας πνευματικής πατρότητας

Το μυστήριο είναι «εκκλησιαστικό» και όχι αφηρημένο. Ο άγιος Γέροντας Σωφρόνιος είχε εκκλησιαστική συνείδηση και φρόνημα και δρούσε εντός της Εκκλησίας και από αυτήν αντλούσε την αγιαστική χάρη. Ο «θεσμός» και το «χάρισμα» δεν έρχονταν σε σύγκρουση αλλά λειτουργούσαν συμπληρωματικά και αλληλοτροφοδοτούμενα στον γέροντα Σωφρόνιο. Ακόμα και στην πρώιμη καθοδήγηση του Μπάλφουρ, που δεν είχε ο γέροντας επίσημα τη διακονία του πνευματικού, η πνευματική καθοδήγηση γινόταν ουσιαστικά εντός Εκκλησίας και ο άγιος Σωφρόνιος στις ενστάσεις και τους προβληματισμούς του Μπάλφουρ τον συμβούλευε να είναι πάντα εντός της Ορθόδοξης Εκκλησίας και να μην σκανδαλίζεται από τα όποια αρνητικά στοιχεία στη συμπεριφορά των ανθρώπων και τις οργανωτικές της δομές, αλλά να τα υπομένει, γιατί τα θετικά που δίνει ο θεσμός της Εκκλησίας είναι απείρως σημαντικότερα (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σσ. 293-294). Εκτός Εκκλησίας το μυστήριο της πνευματικής πατρότητας μπορεί να αλλοιωθεί σε μια αφηρημένη, θολή και ελιτίστικη διαδικασία ή να λάβει νοσηρές μορφές. Οι σχέσεις εξουσίας, εξάρτησης λανθασμένης πορείας και εν τέλει πλάνης μέσα στα πλαίσια της πνευματικής πατρότητας ευδοκιμούν όταν υπάρχει αυτονομία από την

Εκκλησία, αφού το χάρισμα «αναπτύσσεται εντός της εκκλησίας» (Πρωτοπρεσβύτερος Καλλιακμάνης, 2022, σ. 4). Φυσικά πάντοτε υπάρχει το χαρισματικό στοιχείο, καθώς ο πνευματικός καθοδηγητής, ο στάρετς, δεν είναι πάντα χειροτονημένος ιερέας, όπως συνέβαινε με τον άγιο Σιλουανό τον Αθωνίτη, ενώ η συμβουλευτική του μπορεί να είναι αυτόνομη από το μυστήριο της εξομολογήσεως, αν και η καθοδήγηση μπορεί να γίνει και εντός του μυστηρίου (Ware, 2019, σ. 202). Τα θεσμικά και τα χαρισματικά στοιχεία συνυπάρχουν καθώς «δεν υπάρχει μια αυστηρή γραμμή διαχωρισμού μεταξύ προφητικού και θεσμικού εντός της ζωής της Εκκλησίας» (Ware, 2019, σσ. 201-202). Ωστόσο και το χαρισματικό-προφητικό στοιχείο στον γέροντα-στάρετς πάλι βρίσκεται εντός της Εκκλησίας και δεν οδηγεί ποτέ σε μια αντiekκλησιαστική συμπεριφορά που θα οδηγούσε σε μια «γνωστικιστική εκτροπή». Η πνευματική πατρότητα που υπάρχει εντός της Εκκλησίας πέρα από την πνευματική καθοδήγηση των λειτουργών της διακονίας αυτής, επεκτείνεται ως σύνδεση και με τους πνευματικούς πατέρες που ήταν οι μείζονες διδάσκαλοι του σώματος των πιστών, από τους Αποστόλους μέχρι τους Πατέρες και οι οποίοι συνεχίζουν να καθοδηγούν πνευματικά, όλη την κοινότητα. Αυτή τη λειτουργία όμως τη βρίσκουμε εντός Εκκλησίας και όχι εκτός αυτής, καθώς το εξηγεί ο άγιος Σωφρόνιος:

Διά μέσου της Εκκλησίας και μέσα στην εκκλησία ζω συνεχώς την πιο ζωντανή σχέση με τον Ιωάννη τον Θεολόγο και τον Παύλο και τους Αποστόλους, με τον Αθανάσιο, τον Βασίλειο και τους άλλους Πατέρες, με τον Αντόνιο και τον Σισώη, με τον Μακάριο και τον Ισαάκ, με τον Μάξιμο και τον Συμεών τον Νέο Θεολόγο, με τον Γρηγόριο τον Παλαμά, τον Σεραφείμ του Σάρωφ. Αυτοί είναι οι οικείοι μου, οι συγγενείς μου. Τους παρέλαβα όμως στην εκκλησιαστική τάξη. Έξω από την Εκκλησία ο σύνδεσμος μαζί τους εξασθενεί (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 293).

Γι' αυτό το λόγο ο άγιος Σωφρόνιος ήταν ιδιαίτερα προσεκτικός και ανέπτυξε τις σχέσεις πνευματικής πατρότητας ως χάρισμα από την Εκκλησία, εντός της Εκκλησίας και καθοδηγώντας προς την Εκκλησία, γι' αυτό και το θεόδοτο χάρισμα που είχε και που θα μπορούσε μια συγκεκριμένη ερμηνεία και ανάλυση να το διακρίνει από τον «θεσμό», μέσα στην εκκλησιαστική ατμόσφαιρα, δεν αλλοιωνόταν, δεν εκτρεπόταν σε άλλες οδούς και κατευθύνσεις, αλλά απεναντίας ηύξανε, άνθιζε, καρποφορούσε και μεγάλωνε, ενώ η διακονία της πνευματικής πατρότητας και καθοδήγησης, έβρισκε την ουσιαστική της διάσταση.

4.5 Η προσευχή

Ο άγιος Σωφρόνιος γινόταν κυριολεκτικά θυσία καιομένη υπέρ των πνευματικών του τέκνων. Ο άγιος Σωφρόνιος όντας άνθρωπος διαρκούς προσευχής και νήψεως, όπως στη θεολογική του διδασκαλία, «άφηνε» τον Θεό να μιλάει και να διδάσκει, έτσι και κατά τη διαδικασία της πνευματικής καθοδήγησης άφηνε την φωνή του Θεού να ανοίξει δρόμους σωτηρίας για τον κάθε άνθρωπο που είχε απέναντί του. Εναπόκειτο στον κάθε άνθρωπο να αποκτήσει την αίσθηση προκειμένου να ακούσει αυτή τη φωνή. Η προσευχή και η πνευματική καθοδήγηση αποτελούσαν μια αδιάσπαστη ενότητα, αφού η προσευχή τροφοδοτούσε την πνευματική καθοδήγηση καθώς κατά τον άγιο Σωφρόνιο η διακονία της πνευματικής πατρότητας χωρίς αυτήν είναι μάταιη, όπως και όλη η ζωή της Εκκλησίας που μετατρέπεται σε μια από τις αλληλοσυγκρουόμενες δυνάμεις του κόσμου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 238). Είχε έντονη την αγωνία μην πέσει σε σφάλμα κατά την πνευματική καθοδήγηση γι' αυτό ακόμα και όταν συνομιλούσε με τους ανθρώπους ήταν προσευχόμενος και κρατούσε την «ακοή» του νου του στην καρδιά προκειμένου να συλλάβει το «θείο νεύμα» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 212). Η προσευχή του υπέρ των πνευματικών του τέκνων ήταν έντονη και έμπονη. Όπως ο ίδιος μαρτυρεί στον Δημήτριο Μπάλφουρ, η προσευχή του για εκείνον είχε γίνει αναγκαία και γινόταν με πολύ πόνο, κάτι που αρκετές φορές πραγματικά τον κατέβαλλε (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 114). Ο γέροντας είχε πραγματική αγωνία για την πνευματική πρόοδο των ανθρώπων που κατέφευγαν σε αυτόν και ο ίδιος μετέβαλλε την αγωνία του σε προσευχή, έτσι ώστε ο Κύριος να καθοδηγήσει ορθά δι' αυτού τα πνευματικά του τέκνα και να δώσει διεξόδους στα προβλήματά τους. Η προσευχή ήταν επιπλέον και τρόπος με τον οποίο ο Θεός τον πληροφορούσε έτσι ώστε να καθοδηγήσει σωστά τα πνευματικά του τέκνα και να του δώσει «λόγο» για να τον μεταδώσει σε αυτά. Πολλές φορές μέσω της προσευχής έπαιρνε πληροφορία όχι μόνο για το τι πρέπει να πει, αλλά και για την κατάσταση στην οποία βρισκόταν το πρόσωπο για το οποίο προσευχόταν κάθε φορά (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 221). Η προσευχή ακόμα που για τον άγιο Σωφρόνιο είχε γίνει μόνιμη κατάσταση κατά το Παύλειο «*ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε*» συνόδευε την πνευματική καθοδήγηση που γινόταν παράλληλα κατά την εξομολόγηση, έτσι ώστε ο Κύριος να είναι παρών και να δώσει τη διεξοδο, λόγο και πληροφορία κατά τη διάρκεια της διακονίας (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 212). Ο άγιος Σωφρόνιος ήξερε πως στη ζωή της Εκκλησίας δεν πρέπει να υπάρχουν αυτονομημένα τα πνευματικά φαινόμενα

και οι διάφορες τάσεις αλλά να συνυπάρχουν συμπληρώνοντας το ένα το άλλο σε μια «συννοδικότητα» η οποία ως χαρακτηριστικό του σώματος του Χριστού τα συναρμολογεί μέσα στην χάρη του Αγίου Πνεύματος. Κατά αυτόν τον τρόπο η προσευχή τροφοδοτούσε τον άγιο στη διαδικασία της πνευματικής πατρότητας και τη συμπλήρωνε.

4.6 Το έργο του πνευματικού και η αποδοχή του

Ο γέροντας ξεκίνησε τη διακονία του ως πνευματικός μοναχών. Η πρώιμη πνευματική καθοδήγηση στον Μπάλφουρ ήταν ουσιαστικά καθοδήγηση ενός ανθρώπου που εκτός από νεοφώτιστος ορθόδοξος ήταν και νέος μοναχός. Όταν το 1941 χειροθετήθηκε πνευματικός ήταν πνευματικός ιερών μονών (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 238). Αυτό το στοιχείο τον βοηθούσε καθώς ο ίδιος ήταν μοναχός και με μια 13χρονη πορεία στο Άγιον Όρος και ήταν εγγύς στους ανθρώπους και τη βιωτή τους. Επιπλέον, όπως εξηγεί ο ίδιος, με τους μοναχούς μοιραζόταν κοινές εμπειρίες, μιλούσε την ίδια γλώσσα και είχε την ίδια γεύση της χάριτος (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 209). Όταν καθοδηγούσε πνευματικά γηραιότερους, μεγαλύτερους και εμπειρότερους από αυτόν μοναχούς δεν εξέφραζε τη γνώμη του παρά τους άκουγε, ενώ με τους νεότερους μοναχούς συζητούσε όπως συζητούσε με τον κάθε αδερφό, όταν ήταν στο μοναστήρι (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 13). Όταν όμως ο γέροντας ήρθε στη Γαλλία και άρχισε να εξομολογεί και να καθοδηγεί πνευματικά ανθρώπους του κόσμου, μη μοναχούς, διαπίστωσε ότι δεν είχαν τις συγκεκριμένες εμπειρίες του μοναστικού κόσμου και δεν καταλάβαιναν τη γλώσσα του αγίου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 13). Αυτή η αλλαγή τον προβλημάτισε καθώς διαπίστωσε πως οι άνθρωποι του δυτικού κόσμου αντιδρούσαν έντονα σε αυτά που έλεγε ως πνευματικός και δεν μπορούσαν να τα δεχτούν εύκολα, φτάνοντας μερικές φορές στο σημείο να τον κατηγορήσουν για έλλειψη αγάπης, ενώ τον ξένιζε το γεγονός πως ανυπομονούσαν να κερδίσουν «πνευματικά δώρα» που οι μοναχοί βρίσκουν μετά από δεκαετίες πένθους, μέσα σε λίγες ώρες «ευχάριστης θεολογικής συζήτησης» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 216). Έτσι φτάνει στο συμπέρασμα πως η πνευματική καθοδήγηση και πατρότητα με τη συνακόλουθη συμβουλευτική της είναι τόσο ξένη όσο και ο ίδιος ο Χριστός στον σύγχρονο κόσμο (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 216).

Οι αντιδράσεις αυτές δικαιολογούνται από τον γέροντα, εξαιτίας του δύσκολου έργου που επιχειρεί ο πνευματικός στην ανθρώπινη ψυχή. Ο πνευματικός έχοντας ως πρότυπο τον Χριστό, ο οποίος αποκαλύπτει την «ανεστραμμένη πυραμίδα», εν αντιθέσει με το δαιμονικό παράδειγμα της επιβολής και της ισχύος, διδάσκει ότι τα πράγματα δεν είναι όπως φαίνονται στον πεπτωκότα κόσμο των παθών, αλλά πως ο άνθρωπος πρέπει ακολουθώντας τον Κύριο να φτάσει χάριτι στην κορυφή αυτής της ανεστραμμένης πυραμίδας στην αγάπη και την ταπείνωση (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σσ. 199-200). Η κίνηση όμως αυτή είναι σκληρή για τον άνθρωπο και συναντάει την αντίδρασή του καθώς η μετάδοση του λόγου του Χριστού, μπορεί να οδηγήσει στην εχθρότητα (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 290). Οι κινήσεις του είναι χειρουργικές γιατί προσπαθεί με την χάρη του Θεού να οδηγήσει τον άνθρωπο στη θεραπεία της ψυχής του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 219). Αυτό που κάνει ο πνευματικός και ενδεχομένως προκαλεί την αντίδραση των ανθρώπων δεν έχει σχέση με την κατάργηση της ελευθερίας ή με νοσηρή ποδηγέτηση, αλλά θα μπορούσε να παρομοιαστεί με ένα «ηλεκτροσόκ» προκειμένου «να αποσπάσει το μαθητή του από το ψευδές και απατηλό “εγώ” του, προκειμένου να μπορέσει ενδεχομένως να εισέλθει στην αληθινή ελευθερία» (Ware, 2019, σ. 244). Αυτή τη λειτουργία την κάνει ακόμα πιο δύσκολη η περιρρέουσα ατμόσφαιρα της σύγχρονης εποχής καθώς οι άνθρωποι λόγω της «μαζικής αποστασίας» πάσχουν από «πνευματικό δαλτωνισμό», δεν μπορούν δηλαδή να διακρίνουν ότι τα αντιφατικά πάθη τους, τους οδηγούν στην αρρώστια με αποτέλεσμα να διάκεινται εχθρικά σε όποιον τους υποδείξει τη ρίζα του προβλήματος, με πρώτο τον πνευματικό (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σσ. 213- 214). Όπως μας μαρτυρεί: «Κατά την επί δεκαετίας διακονίαν μου ως πνευματικός παρατήρησα μετά λύπης ότι σπάνιοι είναι οι άνθρωποι οι κατανοούντες εν αισθήσει καρδιάς την αληθινή φύσιν της αμαρτίας» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 64). Ωστόσο ο άγιος Σωφρόνιος θεωρεί πως είναι προτιμότερες οι «γνήσιες επιπλήξεις και επιτιμήσεις από κάποιον που μας αγαπά» παρά η κολακεία και η καλλιέργεια ψευδαισθήσεων (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 116). Ο άγιος Σωφρόνιος παρατηρεί ότι υπάρχει μεγαλύτερη αντίδραση στη συμβουλευτική του πνευματικού, όσο πιο ανώτερο είναι το μορφωτικό επίπεδο και η «διανοητική ανάπτυξη» κάποιου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 197). Η εναλλακτική των «πεπαιδευμένων» είναι για τον άγιο Σωφρόνιο να ακολουθήσουν «την ιδίαν αυτών σύνεσιν», αφού «να ακολουθήσει τις αδιακρίτως, την υπόδειξιν του πνευματικού θα ήτο δι'αυτούς μωρία» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 213).

Από άλλη οπτική γωνία ο άγιος Σωφρόνιος, αναγνωρίζει ότι πρέπει και ο πνευματικός να ενεργεί με διάκριση των πνευματικών επιπέδων, ειδικά όταν αυτός είναι σε διαφορετικό επίπεδο από τους άλλους. Ομολογεί για τον εαυτό του πως τα βαθιά πνευματικά του βιώματά τον βοηθούσαν ως πνευματικό, αρχικά στους μοναχούς του Αγίου Όρους «και έπειτα εν Ευρώπη ανθρώπων ποικίλων ηλικιών, ψυχολογικών καταστάσεων και διανοητικών επιπέδων» αλλά από την άλλη πλευρά τον έκαναν να σφάλει γιατί θεωρούσε πως «πάντες οι άνθρωποι ποθούν τον Θεόν μετά της ίδιας δυνάμεως» και δεν θα έπρεπε να κρίνει όλους τους ανθρώπους με μέτρο τον εαυτό του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 237). Ωστόσο, ο βαθύτερος στόχος αυτού του αγώνα που κάνει ο πνευματικός δεν είναι άλλος από τη θεραπεία του ανθρώπου και την αγάπη η οποία και είναι ο σκοπός όλης της ασκήσεως (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 211). Το ζητούμενο για την πνευματική καθοδήγηση είναι ο άνθρωπος να δει την πραγματική πνευματική του κατάσταση «να πεισθεί να παραδεχθεί αυτό που μέχρι πρότινος αρνιόταν» και αυτό γίνεται όταν ο πνευματικός προσπαθεί «να βάλει τον εαυτό του στο επίπεδο εκείνου που έχει αμαρτήσει, να θεραπεύσει με αλληλεγγύη, όχι με καταδίκη» (Williams, 2017, σ. 35). Ο ίδιος ο άγιος Σωφρόνιος ως πνευματικός λειτουργούσε με λεπτότητα και ευγένεια: «καθόταν και δεν μιλούσε... περίμενε να αρχίσεις να του λες εσύ πρώτα. Δεν ήταν και τόσο εύκολο. Όταν όμως καταλάβαινε τη δυσκολία σου, κάτι θα έλεγε να βοηθήσει. Τότε δεν ήθελες, δεν μπορούσες να κρύψεις τίποτα» (Δαβίτη, 2009, σ. 60). Ο Θεός επεμβαίνει δια του πνευματικού με λεπτότητα στον κάθε άνθρωπο, γι' αυτό λέει ο άγιος: «ασκώντας το διακόνημα του πνευματικού, άρχισα να βλέπω λίγο καθαρότερα, “πόσο προσεκτικός είναι ο Κύριος”, πόσο ευγενής (συγχώρεσέ με για την έκφραση αυτή). Απευθύνεται σε μας ως προς ίσους Του.» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 347).

4.7 Η ιδιαιτερότητα του κάθε προσώπου: Η Πνευματική Πατρότητα και η Υποστατική αρχή

Ο άγιος Σωφρόνιος κατά τη διακονία της πνευματικής πατρότητας είχε βαθιά διάκριση στον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπιζε τον κάθε άνθρωπο. Ως ο κατεξοχήν θεολόγος της «υποστατικής αρχής», είχε πλήρη επίγνωση αυτού που θεωρούμε ιδιαιτερότητα και ιδιοπροσωπία στον κάθε άνθρωπο. Έχοντας περάσει από τα ανατολικά θρησκευόμενα και έχοντας μετανιώσει βαθύτατα για αυτήν την νεανική του αναζήτηση την οποία

αντιμετώπιζε ως πλάνη, είχε εστιάσει στη διαφωνία του με την απωανατολική θρησκευτικότητα στο απρόσωπο στοιχείο που περιείχε και στο οποίο καλούσε τον άνθρωπο, να απεκδυθεί δηλαδή το «πρόσωπό» του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 16). Αντίθετα μέσα στην Εκκλησία ο Θεός που αποκαλύπτεται είναι προσωπικός, όπως μαρτυρεί στον Μωσή το όνομά του, «*ἐγώ εἰμι ὁ ὄν*» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 17). Ο άγιος Σωφρόνιος έχοντας υπ' όψιν του τον χριστιανικό αυτόν «*περσοναλισμό*» θεωρεί πως ο άνθρωπος συναντώντας τον Θεό βρίσκει τη δική του υπόσταση, πρόσωπο και ιδιαιτερότητα, αφού ο Θεός τον καλεί σε μια προσωπική σχέση και το «*όμοιο*» γνωρίζεται από το «*όμοιο*» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 327). Ο άνθρωπος ανακαλύπτει την υπόστασή του, το «*εγώ*» του, της οποίας το περιεχόμενο είναι η αγάπη και όχι η εγωιστική φιλαυτία, αγάπη πρωτίστως για τον Θεό που φτάνει μέχρι το «*αυτομίσος*» και την σταύρωση του εαυτού του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 328).

Η πνευματική πατρότητα είναι ο δρόμος για αυτή την «*υποστατική μορφή υπάρξεως*» τόσο για τον πνευματικό που πλαταίνει και υπερβαίνει την ατομικότητά του δεχόμενος μέσα του τις ζωές των ανθρώπων και τη σχέση τους με το Θεό, όσο και για τους ανθρώπους που προσέρχονται σε αυτόν και αποκαθιστούν τη δική τους πραγματική υπόσταση» (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σσ. 209-210). Επομένως αντιμετώπιζε τον κάθε άνθρωπο που προσερχόταν σε αυτόν ως διαφορετική περίπτωση και όχι με έναν αδιάκριτα ομοιόμορφο τρόπο, αφού ο κάθε άνθρωπος είναι διαφορετική «*υπόσταση*» και καλείται να πραγματώσει εμπιστευόμενος τον Θεό το διαφορετικό σχέδιο που έχει για αυτόν ο Κύριος, τη δική του υποστασιοποίηση και να επαναλάβει το δικό του «*εγώ εγώ*» ανταποκρινόμενος στην κλήση του «*υποστατικού Θεού*» και να έρθει σε «*αμοιβαία*», «*προσωπική*» κοινωνία μαζί του εκτός κάθε «*αντικειμενοποίησης*» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1996α, σ. 343). Αυτή τη διαφορετικότητα ο άγιος γέροντας Σωφρόνιος την εντόπιζε και εστίαζε σε αυτήν με ιδιαίτερη ένταση και έντονη προσευχή έτσι ώστε ο Κύριος να τον φωτίσει και να του δώσει πληροφορία, σε σημείο να μπαίνει μέσα στα άδυστα του κάθε ανθρώπου ώστε να συναντηθεί με αυτό το αόρατο κέντρο (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 318). Ο ίδιος ταύτιζε το βάθος της ψυχής με το πρόσωπο-υπόσταση ως το «*αόρατο κέντρο*» του ανθρώπου και επεδίωκε τη συνάντηση με αυτό κατά την πνευματική καθοδήγηση και την εξομολόγηση σε τέτοιο βαθμό που ξεχνούσε το εξωτερικό σχήμα του και τα ρούχα του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 318).

Μάλιστα ο ίδιος διηγείται πως στη Γαλλία, στην περιοχή του Dojon ενώ εξομολογούσε μια πιστή δικηγόρο και άκουγε τα προβλήματά της, όταν έφυγε την αναζήτησε για να την καθοδηγήσει στο δρόμο, με αποτέλεσμα εντοπίζοντας την να συνειδητοποιήσει πως δεν παρατήρησε τα ρούχα της και το εξωτερικό της σχήμα, αφού είχε εστιάσει στην υπόστασή της (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 318). Με βάση αυτή τη διάκριση μπορούμε να πούμε ότι η γραμμή του χαρακτήρα της πνευματικής καθοδήγησης του αγίου, η στάση ως προς την επιείκεια ή την αυστηρότητα διέφερε κατά περίπτωση ανάλογα με τις πνευματικές ανάγκες, την ιδιαιτερότητα και την πνευματική κατάσταση που είχε κάθε φορά απέναντί του. Έτσι, όπως ο Θεός έχει την δική Του πρόνοια για κάθε άνθρωπο, έτσι και η ποιμαντική του αγίου στη διακονία της πνευματικής πατρότητας, διέπετο από την εξατομίκευση στην προσέγγιση του κάθε ανθρώπου. Η πνευματική πατρότητα δεν είναι μέγγενη και προκρούστεια κλίνη όπου όλοι οι άνθρωποι πρέπει να χωρέσουν αδιακρίτως και να τυποποιηθούν κατά ομοιόμορφο τρόπο. Κάθε άνθρωπος είναι ειδική και διαφορετική περίπτωση. Γι' αυτό τον λόγο ο άγιος Σωφρόνιος εστίαζε στην «υπόσταση» του κάθε ανθρώπου που είναι ξεχωριστή και διέπεται από την ετερότητα, έτσι ώστε να οδηγηθεί ο κάθε άνθρωπος στην ένωση με την υποστατική του αρχή.

4.8 Πνευματική πατρότητα και ασθένεια

Ο πνευματικός πατέρας στη διακονία του αντιμετωπίζει μια σειρά από ζητήματα τα οποία αφορούν ιδιαίτερες περιστάσεις του ανθρώπινου βίου. Ένα από αυτά είναι το ζήτημα των ασθενών. Η προσέγγιση του Αγίου Σωφρονίου ήταν ότι η προτεραιότητα του πνευματικού και στην περίπτωση της επαφής με τους ασθενείς, θα έπρεπε να είναι η σύνδεση με την πνευματική κατάσταση του ανθρώπου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 219). Αυτή η θέση του αγίου Σωφρονίου σχετιζόταν με την «ολιστική» θα μπορούσαμε να πούμε θέασή του απέναντι στον άνθρωπο ως ψυχοσωματική οντότητα, όπου η πνευματική του κατάσταση δεν αφήνει ανεπηρέαστη και τη σωματική του υγεία, αλλά και το αντίστροφο. Αυτή η θέση του γέροντος συνδέεται με τον ίδιο τον Κύριο, ο οποίος ενώ έκανε θεραπείες ασθενών, ρωτούσε τους ανθρώπους που προσέρχονταν σε αυτόν αν θέλουν να ιαθούν, ενώ πριν τους αποκαταστήσει τη σωματική υγεία μακάριζε το επίπεδο και το μέγεθος της πίστης τους ή τους συγχωρούσε τα αμαρτήματα, κάνοντας φανερή την αλληλεξάρτηση μεταξύ της σωματικής και της πνευματικής τους κατάστασης. Ο άγιος Σωφρόνιος στόχευε

το πνευματικό «βάθος» της αρρώστιας και είχε την αντίληψη της «πρωταρχικής αιτίας» του πόνου και της νόσου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 220). Ο ίδιος είχε άπειρη συμπάθεια για τους ασθενούντες και συγκατεβαίνοντας στην κατάστασή τους περιερχόταν σε έντονη προσευχή για αυτούς η οποία επηρέαζε και το σώμα του, το οποίο συμμετείχε στην προσευχή (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 220). Παρατηρούσε, ως πνευματικός μοναχών στο Άγιον Όρος και των λαϊκών ανθρώπων στη Δύση, πως η διαχείριση της ασθένειας ήταν ευκολότερη υπόθεση για τους μοναχούς οι οποίοι την ανήγαγαν σε πνευματικό επίπεδο με άμεσο τρόπο, ενώ για τους ανθρώπους του κόσμου οι οποίοι είχαν περισσότερες εσωτερικές συγκρούσεις σε ψυχολογικό επίπεδο τα πράγματα διέφεραν και ο ίδιος, που οπωσδήποτε συνέδεε τα πάντα με την πνευματική τους ρίζα κατερχόταν στο επίπεδο των ανθρώπων και συνέπασχε μαζί τους (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 220). Σε αυτό το ανθρώπινο επίπεδο προσευχόταν για την ίαση της ασθένειας στους ανθρώπους (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 220), δεν περιφρονούσε δηλαδή τη δοκιμασία των ασθενών χάριν μιας «υψηλής» πνευματικής προσέγγισης παρ' όλη την προτεραιότητα που έδειχνε στο πνευματικό μέρος. Χωρίς να δέχεται τον πειρασμό της «θαυματουργίας» και χωρίς να διεκδικεί τέτοιο ρόλο παρατηρούσε πως σε συγκεκριμένες περιπτώσεις ο Θεός τον άκουγε και θεράπευε τον ασθενή, ενώ σε άλλες περιπτώσεις που ενδεχομένως η προσευχή του να ήταν εντονότερη δεν άλλαζε την πορεία της ασθένειας, ενώ και στις δύο περιπτώσεις η ψυχή του δεχόταν την ανάλογη «πληροφορία» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σσ. 220-221). Στα πλαίσια της σύνδεσης πνευματικής πορείας και ασθένειας και της ποιμαντικής διαχείρισής τους ως πνευματικός, ο άγιος Σωφρόνιος είχε την εμπειρία περιστατικού ζευγαριού όπου η σύζυγος αρρώστησε από καρκίνο, προκαλώντας την επίσκεψή του σε αυτήν και την έντονη προσευχή του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σσ. 344-345). Η προσευχή του γέροντος θεράπευσε τη γυναίκα, αλλά δεν υπήρξε ανάλογη μεταστροφή στην πνευματική ζωή και επίγνωση του θαύματος κάτι που τον λύπησε τονίζοντας ότι το θαύμα και η ίαση γίνεται για να αλλάξει ο άνθρωπος πορεία στην πνευματική του ζωή (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 345).

4.9 Ο πνευματικός πατέρας και πνευματικά φαινόμενα των πιστών (οράσεις)

Πολύ συχνά ο πνευματικός έρχεται αντιμέτωπος με τις πνευματικές εμπειρίες ή αυτό που οι προσερχόμενοι σε αυτούς θεωρούν ως πνευματικές εμπειρίες. Εννοούνται οράσεις και

πνευματικές παρουσίες που κατά μαρτυρία των πιστών θεωρούνται αποκαλύψεις του Θεού προς αυτούς. Ο άγιος Σωφρόνιος ήταν πολύ προσεκτικός σε αυτό το ζήτημα και συνιστούσε εγρήγορση και διάκριση στους πνευματικούς πατέρες (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 223). Είχε επίγνωση «της πλάνης των “οράσεων” και των “χαρισματικών” καταστάσεων» που εμφανίζονται στους ανθρώπους (Μητροπολίτης Ιερόθεος, 2008, σ. 163). Ο πνευματικός κατά τον γέροντα πρέπει να έχει διάκριση των πνευμάτων και μέσω της δυνατής προσευχής του να μπορεί να διακρίνει πότε ένα «όραμα» προέρχεται από τον Θεό, πότε από την φαντασία του ανθρώπου και πότε από δαιμονικές δυνάμεις (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 223). Πρότεινε μάλιστα μια «ψυχολογική μέθοδο», όπως την έλεγε, δηλαδή σε κάθε περίπτωση να συνιστά ο πνευματικός την προσοχή του πιστού σε αυτό που βλέπει και αν ο άνθρωπος αντιδρούσε με ταπείνωση και ηρεμία αυτό θα ήταν μια απόδειξη της εκ Θεού προέλευσης του οράματος, αντίθετα αν υπήρχε αντίδραση εκνευρισμού, εμμονής και υπερηφάνειας τότε η «όραση» θα σχετιζόταν με αντίθετες δυνάμεις (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 223). Η φύση αυτών των εμπειριών και η συσχέτισή τους με τις δαιμονικές δυνάμεις, όταν υπήρχε, για τον άγιο Σωφρόνιο προέκυπτε από «αιώνες ασκητικής εμπειρίας» (Πατήρ Γκανάς, 2022) ενώ η επίμονη αναζήτηση τέτοιων εμπειριών δε συνάδει με «χριστιανική αγιολογική παράδοση που προέτασσε το στοιχείο της αγάπης, της ταπείνωσης και της θυσίας για τον αδελφό και υποβάθμιζε τη σημασία τέτοιων εμπειριών» (Πατήρ Γκανάς, 2022). Συμβουλεύει τον Μπάλφουρ να αποφεύγει τις «οράσεις» και τις «χαρισματικές» επισκέψεις και να κρατά την «όραση της αμαρτίας» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 207). Ο Γέροντας δεν απέρριπτε τις εμπειρίες συλλήβδην, αφού τόσο ο ίδιος όσο και ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης είχαν αξιωθεί πραγματικών οράσεων (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1995, σσ. 31-32· Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2010, σ. 13), ωστόσο ήξερε εκ πείρας ότι ο Θεός δεν τις παραχωρούσε με τόση μεγάλη ευκολία και λόγω της ταπείνωσης που χρειαζόταν για τη διαχείρισή τους.

4.10 Η «ενσυναίσθηση του πνευματικού»

Ο άγιος Σωφρόνιος θεωρούσε αναγκαία την είσοδο του πνευματικού στην κατάσταση των ανθρώπων που προσέρχονταν σε αυτόν όποια και αν ήταν αυτή (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 226). Όπως το περιγράφει ο Απόστολος Παύλος στην Β΄ προς

Κορινθίους επιστολή: «Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;» (Αγία Γραφή Β Κορ: 11,29). Η ενσυναίσθηση αυτή του πνευματικού σχετίζεται με τη θεολογία της υποστατικής αρχής, όπου ο ίδιος δε ζει αποκλειστικά για τον εαυτό του, αλλά η προσευχή του και το ενδιαφέρον του περιλαμβάνουν όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής, θετικές και αρνητικές (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σ. 207). Δεν είναι δυνατόν να γίνει διάκριση και να χωριστούν οι ώρες προσέλευσης των «θλιβομένων» και των «χαιρόντων» στον πνευματικό, αλλά σε όποια κατάσταση είναι ο άνθρωπος που προσέρχεται σε αυτόν με αυτή πρέπει να βρεθεί αντιμέτωπος (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 226). Γι' αυτό ο πνευματικός έχοντας ως πρότυπο τον ίδιο τον Κύριο πρέπει να ταυτίζεται με κάθε άνθρωπο σε όποια κατάσταση και αν βρίσκεται είτε πρόκειται για την απόγνωση, την απελπισία και τη θλίψη, είτε τη χαρά (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 226). Ο πνευματικός, και ειδικά ο μοναχός όπως ήταν ο ίδιος, με την ανάθεση της διακονίας εισέρχεται σε μια νέα ζωή στην οποία η χάρη δεν αυξάνεται αλλά μετριάζεται λόγω ακριβώς αυτής της «ενσυναίσθησης» με τον πάσχοντα κόσμο και με αυτή τη μεγάλη αλλαγή ήρθε αντιμέτωπος ο άγιος Σωφρόνιος (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 238). Όταν του ανατέθηκε η διακονία, αναγκάστηκε να φύγει από τον «έσω» άνθρωπο εξαιτίας του γεγονότος ότι το σημείο εστίασης δεν ήταν πια αυτός αλλά οι άνθρωποι που προσέρχονταν για να εξομολογηθούν και ο δικός τους πια εσωτερικός κόσμος, που πλέον άρχισε να γίνεται δικός του (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 238). Έτσι ο πνευματικός πραγματοποιεί μια «κένωση» από αγάπη για τον πάσχοντα άνθρωπο κατά το πρότυπο του Χριστού και ζει σε «μέτρια κατάσταση χάριτος», γιατί τοποθετεί τον εαυτό του στις δύσκολες συνθήκες αυτού του κόσμου όντας μέτοχος των προβλημάτων και των δυσκολιών του (Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, 2000, σ. 206). Ο άγιος Σωφρόνιος αποδοκιμάζει την περιφρόνηση των δυσκολιών και των αναγκών των ανθρώπων από μια «υψηλή» πνευματική στάση θεωρώντας την διακονία της πατρότητας «ευσπλαχνία αγάπης» και προκρίνοντας την ταύτιση με τα βάσανα των ανθρώπων:

Δεν είναι δυνατόν να διαμένει τις και να ενεργή εν ταις συνθήκες της καθ' ημέραν επιγείου ζωής η μη εν καταστάσει ηλλατωμένης χάριτος. Εν καταστάσει άκρας εντάσεως προσευχής, πως και περί τίνος να ομιλήσει ούτος μετά των ανθρώπων οίτινες πάσχουν εις εις τον αγώνα διά την τροφήν και την στέγην, δια την οικογένειαν ή τας συζυγιάς σχέσεις, διά την αποτυχίαν εις τα έργα ή τας ασθενείας

αυτών των ιδίων ή των αγαπητών εις αυτούς προσώπων (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 232).

Προσευχόμενος για τα προβλήματα και τα πάθη των ανθρώπων και καθοδηγώντας τους πνευματικά, έρχεται αντιμέτωπος με μια νέα γι' αυτόν ζωή, αφού ζει μέσα του ως κάτι δικό του, κάθε πρόβλημα και ταλαιπωρία των άλλων ανθρώπων και αντιμετωπίζει πάθη με τα οποία προηγουμένως δεν είχε καμία σχέση, ούτε τα είχε φανταστεί (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σσ. 239-240). Όπως ομολογεί στον Μπάλφουρ:

Η εμπειρία της πνευματικής πατρότητος είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, αλλά η άσκησή της, δηλαδή ο αγώνας στην καρδιά του αδελφού ενάντια στο πάθος που τον βασανίζει, υπερβολικά δύσκολη. Με άλλα λόγια είναι ανάγκη να τον δεχθείς στην καρδιά σου και να ζήσεις τον πειρασμό του ως προσωπικά δικό σου (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 289).

Η ζωή του ταυτίζεται με αυτή των άλλων και η προσευχή του διευρύνεται και χωράει πλέον όλους τους ανθρώπους που καταφεύγουν στην πνευματική του καθοδήγηση (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 240). Όταν εξομολογούνταν άνθρωποι στον άγιο που κατακλύζονταν από ευγνωμοσύνη και ξεσπούσαν στο απελευθερωτικό κλάμα της μετανοίας μας αναφέρει η μαρτυρία της Δήμητρας Δαβίτη: «ο Γέροντας δακρυσμένος με υπερβολική ευγένεια ρωτάει, “γιατί κλαις; Μήπως είπα κάτι που σε πρόσβαλε; Μήπως εγώ σε έλεγξα!”...». Ωστόσο είχε την επίγνωση της ανθρώπινης διάστασης του πνευματικού και το ότι υπό το βάρος των ποικίλων συναισθηματικών καταστάσεων ο πνευματικός μπορεί να καταρρεύσει λέγοντας πως η ψυχή του «βιώνει βαρεία ερήμωση, που φθάνει κάποτε ως την εξάντληση» (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 2004, σ. 290). Γι' αυτό θεωρούσε ότι η χάρη του Θεού μπορεί να τον στηρίξει και να τον ανορθώσει καθώς και να του δώσει δύναμη προκειμένου να αντέξει την πολυποίκιλη ταύτιση ακόμα και με τις πιο σκοτεινές πτυχές των ανθρώπων (Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, 1994, σ. 227).

Συμπεράσματα

Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται από μία αίσθηση ανεσιτότητας και ερημίας. Ο σύγχρονος άνθρωπος νιώθει ότι έχει χάσει το προνόμιο του να βρίσκεται στον «οίκο» του Πατρός του και ότι βρίσκεται σε «χώραν μακράν» (Αγία Γραφή Λκ: ιε΄ 11-32). Ακόμα και αν δεν το νιώθει και δεν το ομολογεί, έχει μέσα του αυτό το αίσθημα της ξενιτειάς, της έλλειψης, του «λιμού» που προκύπτει από την ανάγκη να επιστρέψει κάπου και να αναζητήσει μια πατρική φιγούρα σαν και αυτήν της παραβολής του ασώτου να τον περιμένει στο σπίτι του.

Ο οίκος και η πατρική φιγούρα της παραβολής θα μπορούσαν να αντικατοπτριστούν σε μια σύγχρονη μεταφορά με την κοινότητα του Essex και τη μορφή του αγίου Σωφρονίου. Ένα ορθόδοξο μοναστήρι στην πολυπολιτισμική Αγγλία της νεωτερικότητας και ο πνευματικός πατέρας του να λειτουργούν σαν υπόμνηση του απολεσθέντος οίκου και του απολεσθέντος πατρός, πάντα σαν μια ανοιχτή αγκαλιά για τον οποιοδήποτε θέλει να εισέλθει σε αυτόν.

Αυτή η πορεία έχει την υποστασιοποίησή της σε κάθε εποχή. Ο νεαρός Συμεών έφυγε μακριά από τον δικό του οίκο, «ζῶν ἀσώτως» και μετά από οδυνηρές περιπέτειες επέστρεψε στον οίκο του πατρός και έγινε ο άγιος Σιλουανός. Την ίδια πορεία ακολούθησε και ο νεαρός Σέργιος, που βρήκε τον δικό του Πατέρα να τον περιμένει στο Άγιον Όρος, στο πρόσωπο του αγίου Σιλουανού, μεταμορφούμενος στον άγιο Σωφρόνιο. Αντίστοιχα ο οίκος του πατρός για τον σύγχρονο άνθρωπο, που μετακινείται σε ένα άνυδρο και διψασμένο τοπίο είναι αυτό που αντιπροσωπεύει ο άγιος Σωφρόνιος ως παρακαταθήκη στη σύγχρονη εποχή και που ο ίδιος παρέλαβε και παρέδωσε στα δικά του πνευματικά τέκνα και μαθητές και είναι η εμπειρία της βιωμένης χάριτος. Η άσκηση, η προσευχή, η ταπείνωση, η υπακοή, η μετάνοια είναι ο δρόμος που πέρασε ο άγιος Σωφρόνιος, προκειμένου να φτάσει στον κατεξοχόν Πατέρα του, τον Κύριο ο οποίος είναι το απόλυτο υπόδειγμα της πατρότητας. Αυτή η πατρότητα είναι η αγάπη που θεραπεύει και ντύνει τον άνθρωπο την στολήν «την πρώτην».

Η σύγχρονη έλλειψη νοήματος, που εκφράζεται είτε ως κατάθλιψη, είτε ως μίσος, είτε ως έγκλημα και ως αυτοκαταστροφικός μηδενισμός, μπορεί να αναχαιτιστεί, μόνο αν ο άνθρωπος επιστρέψει στον Οίκο του Πατρός, στην παρακαταθήκη του αγίου Σωφρονίου και του αγίου Σιλουανού, που είναι η εμπειρία της Εκκλησίας. Η εμπειρία αυτή

εμφανίζεται στους πνευματικούς πατέρες, στους οποίους καταφεύγει ο κουρασμένος άνθρωπος προκειμένου να θεραπεύσει και να επουλώσει τα τραύματά του με το έλαιο της αγάπης του Θεού. Έτσι ο άνθρωπος βρίσκει το χαμένο κέντρο του, την «υπόστασή» του, καθώς έρχεται «εις εαυτόν». Έτσι επιστρέφει ως πραγματική υπόσταση στον υποστατικό Θεό, «μόνος προς μόνον» (Συμεών Νέου Θεολόγου, χ.χ.).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Α. Βιβλία και άρθρα

Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας (2000). *Αναφορά στη θεολογία του Γέροντος Σωφρονίου*. Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου.

Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (1994). *Περί Προσευχής*. Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου.

Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (1995). *Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*. Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου.

Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (1996α). *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί*. Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου.

Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (1996β). *Άσκησις και θεωρία*. Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου.

Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (2004). *Αγώνας θεογνωσίας. Η αλληλογραφία του Γέροντος Σωφρονίου με τον Δ. Μπάλφουρ*. Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου.

Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (2009). *Γράμματα στη Ρωσία*. Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου.

Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (2010). *Το μυστήριο της χριστιανικής ζωής*. Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου.

Γιανναράς, Χ. (2011). *Η Ελευθερία του ήθους*, Αθήνα: Ίκαρος.

Δαβίτη, Δ. (2009). *Αναμνήσεις από τον Γέροντα Σωφρόνιο του Έσσεξ*. Αθήνα: Άθως.

Durel, A. (2015). *Η χερσόνησος των Αγίων*. Αθήνα: Ατέρμονον.

Εγκέρ, Μ. (1995). Πρόλογος. Στο *Περί Πνεύματος και ζωής* (σσ. 9-16). Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου.

Μητροπολίτης Ιερόθεος, Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου (2008). *«Οίδα άνθρωπον εν Χριστώ»*. Βίος και πολιτεία του Γέροντος Σωφρονίου του ησυχαστού και θεολόγου. Λειβαδιά: Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου.

Ντοστογιέβσκη, Φ. (2014). *Αδελφοί Καραμάζοβ*, Άρης Αλεξάνδρου (Μετάφρ.). Αθήνα: Γκοβόστης.

Σαχάρωφ, Ν. (2008). *Αγαπώ άρα Υπάρχω. Η θεολογική παρακαταθήκη του Γέροντα Σωφρονίου*. Αθήνα: Εν πλω.

Συμεών Νέου Θεολόγου (χ.χ.), Ευχή Μυστική. Στο J.P Migne (Επιμ.), *Patrologia Graeca* (Τόμος 120, στ.15). Αθήνα: Εκδόσεις Ωφέλιμου Βιβλίου.

Ταχιάος, Α.Α.Ν. (2009). Ο Γέρον Σιλουανός και το Άγιον Όρος. Στο *Ο άγιος Σιλουανός της οικουμένης*. Αθήνα: Ακρίτας.

Χριστάκης Ευσταθίου, (2011, 30 Μαΐου) Συνέντευξη του Κλάους Κένεθ. Φιλελεύθερος, σελ 20.

Ware, K. (2009). Κένωση και Χριστοειδής ταπείνωση σύμφωνα με τον άγιο Σιλουανό. Στο *Ο Άγιος Σιλουανός της οικουμένης*. Αθήνα: Ακρίτας.

Ware, K. (2019). *Επειδή αγαπώ*. Αθήνα: Εν πλω.

Williams, R. (2017). *Το μυστικό της ερήμου*. Αθήνα: Εν πλω.

B. Διαδικτυακές πηγές

Αρχιμανδρίτης Ζαχαρίας (Ζαχάρου) (2022). *Ο Γέρον Σωφρόνιος του Essex (1896-11 Ιουλίου 1993)*. Ανακτήθηκε 26 Μαΐου 2022, από <http://www.diakonima.gr/2021/07/11/ο-γερων-σωφρονιος-του-essex-1/>

Η μονή Τιμίου Προδρόμου στο Essex της Αγγλίας και ο Γέροντας Σωφρόνιος (2018, 8 Ιανουαρίου) Ανακτήθηκε από <https://iconandlight.wordpress.com/2018/01/08/21123/>

Μαρτζέλος Γ. (2022). *Θεσμός και Χάρισμα κατά την ορθόδοξη παράδοση (Θεσμός και χάρισμα στην ανατολική και δυτική παράδοση Στ΄ Διαχριστιανικό συμπόσιο, Βέροια, 4-9 Σεπτεμβρίου 1999)* Ανακτήθηκε από <https://hephaestus.nup.ac.cy/handle/11728/7498?show=full>

Μητροπολίτης Ιερόθεος, Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου (2022). *Ενότητα αγίου Σιλουανού και αγίου Σωφρονίου*. Ανακτήθηκε 26 Μαΐου 2022, από <https://www.parembasis.gr/index.php/el/menu-teyxos-302/7026-2021-09-24/>

Πρωτοπρεσβύτερος Καλλιακμάνης Β. (2022), Πνευματική Πατρότητα και Ποιμαντικές αρχές, Στην *Ημερίδα της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος με θέμα: «Η αντιμετώπιση των ψυχικών διαταραχών στο πλαίσιο του μυστηρίου της ιεράς εξομολογήσεως»*, Ανακτήθηκε 26 Μαΐου 2022, από <https://www.ecclesia.gr/greek/holySynod/committees/pastoral/kalliakmanis.pdf>

Να ακούτε τον άλλο με την καρδιά. Ο άνθρωπος μπορεί να βρει το κλειδί από την καρδιά του άλλου ανθρώπου μόνο μέσω της αγάπης. Και τότε η υπακοή θα ρέει ως «ύδατος ζώντος». Άγιος Σωφρόνιος του Έσσεξ ο Αθωνίτης (Πνευματική καθοδήγηση και Υπακοή. π.Νικόλαος Σαχάρωφ, ανεψιός του π.Σωφρονίου του Έσσεξ) (2020, 10 Ιουλίου) Ανακτήθηκε από <https://iconandlight.wordpress.com/2020/07/10/47475/>

Οικουμενικό Πατριαρχείο: Την αγιοκατάταξη του Γέροντος Ιερωνύμου Σιμωνοπετρίτη και του αρχιμανδρίτη Σωφρόνιου Σαχάρωφ (2019, 28 Νοεμβρίου). Ανακτήθηκε από <https://emvolos.gr/oikoumeniko-patriarcheio-tin-agiokatataxi-toy-gerontos-ieronymoy-simonopetriti-kai-toy-archimandriti-sofroniou-sacharof/>

Πατήρ Γκανάς, Ε. (2022). *Ο ιδιότυπος θρησκευτικός Εσωτερισμός του Καρλ Γιούνγκ*. Ανακτήθηκε 26 Μαΐου 2022, από <https://antifono.gr/ιδιοτυπος-θρησκευτικος-εσωτερισμος/>

Πώς ήταν ο γέροντας Σωφρόνιος, ως πνευματικός πατέρας, π. Συμεών Bruschweiler του Essex (Ο π. Συμεών του Έσσεξ σε διάλογο με τις Μοναχές της Ι.Μ. Γκαλατά Ρουμανίας) (2019, 16 Οκτωβρίου) Ανακτήθηκε από <https://iconandlight.wordpress.com/2019/10/16/31478/>

Γ. Βίντεο

Πολιτιστικό Κέντρο 2019, *Ο Οικουμενικός Άγιος Σιλουανός (ομιλία Πατρός Γκανά Ευαγγέλου)*, online βίντεο, YouTube, θεάθηκε 26 Μαΐου 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=ToRC08E46nw>

Saint Maxim The Greek Institute 2021, *Γέροντας Πέτρος του Έσσεξ: Η χαρισματική διακονία της πνευματικής πατρότητας στον Άγιο Σωφρόνιο*, online βίντεο, YouTube, θεάθηκε 26 Μαΐου 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=T1IPTkaLj6M>

Δ. Ξενόγλωσσα βιβλία

Archimandrite Sophrony, (1974) Foreword στο *Wisdom from Mount Athos: The Writings of Staretz Silouan 1866-1938, trans. R. Edmonds*. New York: SVS Press

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.